

Naučene lekcije za buduće izbore

**Analiza prevremenih izbora za
gradonačelnika Uroševca i Kačanika**

Democracy for Development
Demokraci për zhvillim
Demokratija za razvoj

Naučene lekcije za buduće izbore

**Analiza prevremenih izbora za
gradonačelnika Uroševca i Kačanika**

Priština, februar 2013

Autorsko pravo © 2013. Demokratija za razvoj (D4D). Izveštaj pripremljen u partnerstvu sa Inicijativom za napredak (INPO).

Sva prava zadržana. Izuzev za citiranje kratkih pasusa u svrhu kritike i revizije, nijedan deo ove publikacije ne može se umnožavati, čuvati u sistemu za kasnije preuzimanje ili prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim, mehaničkim, za fotokopiranje, beleženje ili drugo, bez prethodne dozvole D4D-a.

Izveštaj priredili:

Leon Malazogu i Selatin Kllokoqi

Uz doprinos:

Jetmir Bakija, Drilon Gashi i Avni Bytyqi

Sadržaj

- Zahvalnica, 4
- Pregled izveštaja, 5
Kontekst, 9
- Dva glavna poboljšanja, 11
Srazmerno dodeljivanje članova BO, 11
Novi položaj posmatrača, 14
- Volonterska posmatračka misija, 15
Uvođenje novina, 15
Praćenje dana izbora, 17
Paralelno prebrojavanje glasova i medijska kampanja, 17
- Učinak institucija, 19
Informisanje birača, 20
Osetljivi materijal, 21
Priprema i otvaranje BM-a, 22
- Predizborna kampanja, 23
- Nalazi o danu izbora, 25
Politička propaganda, 25
Direktori škola kao upravnici, 26
Prenatranost, 27
Višestruko glasanje, 29
Efikasnost u glasačkim kabinama, 30
Porodično glasanje i glasanje uz pomoć, 31
- Uslovno glasanje, 33*
'Bugarski voz', 34
Ciljno pozivanje i vožnja, 35
Bezbednosne snage, 37
- Biračko telo, 39
Neregularnosti na biračkom spisku, 39
Koliki zapravo ima birača?, 40
Odziv, 45
- Rezultati glasanja, 48
Podrška političkih stranaka u Uroševcu, 48
Široko rasprostranjeno razočaranje u Kačaniku, 52
Nevažeci glasački listići, 55
- Žene i manje zastupljene grupe, 57
Rodna ravnopravnost među članovima biračkih odbora, 57
Odziv žena, 57
Lica sa invaliditetom, 58
- Zaključci, 60
- Preporuke, 62
Upravi biračkih centara, 62
Birački odbori, 62
Posmatranje, 63
CIK, 64
Birački spisak, 66
Rezultati i rešavanje, 68

Zahvalnica

Institut Demokratija za razvoj (D4D) prvobitno odaje svoju zahvalnost Inicijativi za napredak (INPO) na partnerstvu u ovoj inicijativi za posmatranje izbornog procesa. Posebnu zahvalnost dugujemo Centru za politiku i zastupanje (CPA), Institutu za razvojnu politiku (INDEP) i brojnim drugim aktivistima koji su bili posvećeni volonteri u ovom značajnom poduhvatu.

Posmatranje vanrednih prevremenih izbora za gradonačelnika omogućeno je uz finansijsku podršku Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS), ambasade Francuske na Kosovu i organizacije National Endowment for Democracy (NED). Analitička rigoroznost ovog izveštaja omogućena je projektom za izbornu reformu pod nazivom “Casting a Vote, Not Voting a Cast: For a Truthful Representation in Kosovo” (Za istinsku zastupljenost na Kosovu), koji je finansiralo Savezno Ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske (FDFA). Sadržaj ovog izveštaja isključiva je odgovornost instituta Demokratija za razvoj (D4D).

Pregled izveštaja

Institut Demokratija za razvoj (D4D) i Inicijativa za napredak (INPO) iskoristili su priliku dodatnog razmatranja izbora za gradonačelnika u Uroševcu i Kačaniku za sveobuhvatnu ocenu izbornog procesa i da daju primenljive preporuke ključnim akterima. Dvoje izbora održano je nakon što su predsednici obeju opština bili primorani da napuste svoju funkciju pošto ih je sud našao krivim u krivičnom postupku.

Ovo je bio prvi proces glasanja nakon spornih izbora na nacionalnom nivou održanih godinu i po dana ranije, protkanim prevarama i neregularnostima. Ovaj izveštaj ističe važne promene koje su poboljšale izborni proces. Međutim, on takođe identifikuje neregularnosti koje prevladavaju na neprekidnoj i sistematskoj osnovi.

Zajednička misija posmatranja izbornog procesa organizacija D4D i INPO iskoristila je iskustvo prošlih posmatrača, tako što ih je dodelila potencijalno najproblematičnijim oblastima. Posmatrači su raspoređeni u oblastima koje nisu odgovarale njihovim mestima prebivališta, kako bi se ograničila tendencija lokalne solidarnosti i unapredila njihova nepristrasnost. Kao posledica ovakve taktike raspoređivanja posmatrača, obogatili smo i poboljšali izveštaje posmatrača. Preporučujemo da CIK usvoji sličnu politiku i pri raspoređivanju članova biračkih odbora.

D4D je prokrčio put za nekoliko značajnih izbornih uspeha kojima je povećana svest o izbornim prevarama i uopšteno je osiguran konkurentniji proces glasanja. Institut je izvršio pritisak na lokalne vlasti da srazmerno dodeljuju članove biračkih odbora, kako bi se smanjila verovatnoća javljanja zloupotreba. Drugi veći uspeh bilo je postavljanje izbornih posmatrača iza članova biračkog odbora, umesto preko puta, što je u velikoj meri poboljšalo praćenje procesa. Tačno

paralelno prebrojavanje glasova sačinjavalo je sastavni deo posmatračkog procesa, čime su preliminarni rezultati objavljeni manje od jednog sata od završetka biračkog procesa.

Pitanje zabeleženo u Uroševcu i Kačaniku koje i dalje prevladuje kao izborni problem na nivou celog Kosova jeste birački spisak. Na dan izbora, organizacije D4D i INPO bile su svedoci nekoliko neregularnosti u biračkom procesu. Propaganda stranačkih militanata u hodnicima, prekomeran uticaj direktora škola, politizacija izborne uprave i dalje zabrinjavaju. Ovaj izveštaj predstavlja nekoliko vidova potencijalnog zastrašivanja birača, bilo putem pritiska stranačkih zvaničnika, prenatrpanošću biračkih centara ili različitim vidovima kupovine glasova. Pored toga, birači po svemu sudeći nisu imali adekvatne informacije o tome kako glasati i takođe su bili izloženi političkoj propagandi unutar i van biračkih mesta. Dokaz od osam glasačkih listića iz prvog kruga, koji su nađeni u koverti za odbijene uslovne glasačke listiće, stvara sumnju o prisustvu lančanog glasanja. Odziv između 17:00 i 19:00 časova i dalje zabrinjava.

Ono što je pozitivno jeste da nizak odziv ukazuje na manji nivo glasanja u ime onih koji su bili odsutni. D4D je zabeležio nezadovoljavajući nivo odziva žena i nepristupačne biračke centre za lica sa invaliditetom. Odziv žena ostaje nizak iako se poboljšao od 2007.

Demokratska partija Kosova (PDK) pobedila je na izborima kako u Uroševcu tako i u Kačaniku, na prvim u drugom izbornom krugu. Iako je Demokratski savez Kosova (LDK) bio u mogućnosti da osvoji oko 42% glasova u drugom krugu izbora u Uroševcu, isti je doživeo strmoglav pad (u odnosu na svoje istorijske rezultate) u Kačaniku, osvajajući samo 6% glasova. Pokret Vetëvendosje (VV) bio je treći na oboje izbora. Iako je preraspodela glasova između gradskih i seoskih područja bila prilično slična u Uroševcu, rezultati su ukazali da je stranka PDK ostvarila daleko bolji rezultat u

seoskim područjima u okolini Kačanika nego u samom gradu.

Duga lista sa preporukama sledi na samom kraju izveštaja a iste bi trebalo da se uzmu u obzir od strane Skupštine i CIK-a.

Uvod

Ovaj izveštaj vrši analizu izbornog procesa koji je posmatran tokom vanrednih izbora za gradonačelnike Uroševca i Kačanika. Isti koristi kvalitativne i kvantitativne izveštaje posmatrača sakupljene pre i tokom dana izbora. Analiza obuhvata sve faze izbornog procesa, od posmatranja Centralne izborne komisije u fazi pripreme izbora, pa do kampanje, dana izbora i potvrđivanja rezultata.

Kao aktivan davalac doprinosa procesu izborne reforme, institut Demokracija za razvoj (D4D) oformio je zajednički tim sa Inicijativom za napredak (INPO) iz Uroševca u cilju posmatranja izborne kampanje i izbornog procesa u obe opštine. Volonterska posmatračka misija (VPM) rasporedila je na terenu najveću i najširu nezavisnu posmatračku misiju za vanredne izbore u Uroševcu i Kačaniku, sa posmatračem na svakom biračkom mestu.

Ovaj izveštaj dolazi skoro pola godine nakon izbora, ali njegov cilj nije bio da navede konkretne prekršaje. Svrha istog bila je da analizira proces do u detalje i da izvuče pouke za izbore koji će se održati u budućnosti. Izveštaj ukazuje na integritet procesa i predlaže poboljšanja koja bi trebalo da se usvoje i stave u primenu od strane vlasti i koja bi trebalo da se uvrste u zakonodavstvo podložno reformi.

Mora se napomenuti da organizovanje prevremenih izbora za gradonačelnika u jednoj opštini ne bi trebalo da posluži kao barometar procesa i predstavlja zapravo najbolji mogući scenarijo. U poređenju sa punopravnim izbornim procesom, izbori za gradonačelnika prilično su manje izazovni kada govorimo o organima koji ih organizuju.

Njihov mali opseg omogućio je posmatračima da pregledaju sam proces. Međutim, prisustvo zabrinjavajućih pojava samo potvrđuje sumnju da će, imajući u vidu aktuelnu postavku, izbori na nivou celog Kosova, definitivno naići na

veće probleme.

Ovi izbori održani su u povoljnom trenutku po tekući proces izborne reforme. Dok se odbor za razmatranje izbornog procesa suočava sa zastojem u reformi izbornog sistema, nova skupštinska komisija za izbornu reformu trebalo bi da uvrsti u svoje prioritete debatu o tome kako suziti prostor za manipulacije.

Pored posmatranja izbornog procesa, D4D redovno prati rad Centralne izborne komisije (CIK), skupštinske Komisije za izbornu reformu i Radne grupe za izbornu reformu. D4D je uspostavio Forum za demokratiju građanskog društva koji je poveo debatu i postigao konsenzus o brojnim temama u vezi sa izbornim zakonodavstvom.

Posmatranje gore pomenutih institucija i priprema za dve izborne trke za gradonačelnika omogućili su građanskom društvu da izvrši dve glavne promene kako bi se sprečilo javljanje prevare. Dve promene uvršćene u poslednjem trenutku pod pritiskom građanskog društva donekle su povratile kredibilitet procesa. Poslednji deo ovog izveštaja preporučuje dodatne promene relevantnim organima.

Kontekst

Marta 2012. godine, Vrhovni sud potvrdio je dvogodišnju presudu gradonačelniku Uroševca za smrt koju je izazvao u saobraćajnoj nezgodi. Maja 2012. godine, isti sud takođe je potvrdio kaznenu presudu gradonačelniku Kačanika usled zastrašivanja i nezakonitog posedovanja oružja. Oba gradonačelnika dala su ostavke na svoje funkcije a sazvani su vanredni izbori za popunjavanje ovih mesta.

Dvoje vanrednih prevremenih izbora za gradonačelnika održano je godinu i po dana nakon nacionalnih izbora iz 2010, poznatih po “manipulacijama industrijskih razmera”.¹ Ovi prevremeni izbori bili su dobra prilika da organ za sprovođenje izbora povрати nešto od izgubljenog poverenja.

Velika doza neprijatnosti propratila je pripreme usled straha od ponavljanja prethodnih manipulacija.

Dva glavna poboljšanja

Paralelno sa praćenjem izbornog procesa, postignute su i promene u izbornoj praksi. Pošto su stranke i pojedinačni političari postali sofisticovani u vršenju prevara, građansko društvo i organ koji sprovodi izbore moraju ići sa njima u korak i naučiti kako da ih identifikuju i prijave.

Srazmerno dodeljivanje članova BO

Jedan od sumnjivih aspekata izbornog procesa bila je uloga članova biračkih odbora. Iznađuje to što zakon ili podzakonski akti ne uređuju njihovo raspoređivanje i dodeljivanje konkretnih zadataka na dan izbora. Suštinski deo izbornog procesa, nemar u uređivanju rada članova biračkog odbora, ne može biti slučajan.

Građansko društvo bilo je zabrinuto pošto je konkretna uloga članova biračkih odbora bila presudna i mogla bi biti od instrumentalnog značaja da se omogući glasanje u tuđe ime. Kontrolor isprava ima ključnu ulogu koja može omogućiti glasanje u bilo čije ime ili potpisivanje pored tuđeg imena.

Ono što je još sumnjivije jeste da su informacije o dodeljivanju članova biračkih odbora držane u tajnosti i od članova CIK-a. Naši zahtevi da razmotrimo preraspodelu i dodeljivanje članova biračkih odbora prema njihovoj ulozi u biračkim odborima bili su ignorisani.

D4D je uspeo da dobije liste preraspodele koje su navodile imena u grupama od po sedam, ali nakon konsultacija i nekih analiza shvaćen je zabrinjavajući rezultat– tri četvrtine kontrolora isprava dolazilo je iz stranke PDK a jedna četvrtina iz stranke LDK. Dok je po svemu sudeći stranka LDK bila deo šeme, muk drugih stranaka ukazuje da nisu bili upoznati sa ovom tehnikom. Ovaj primer ilustruje zabrinjavajuće nesuprotstavljanje unutar samog CIK-a.

Institut D4D je izneo ovu zabrinutost u jednom popularnom večernjem TV programu.² Iako se program završio neposredno pred ponoć, CIK je užurbano organizovao sastanak koji je održan u 09:00 časova narednog jutra. CIK nije obavestio D4D (kao akreditovanog posmatrača) o sastanku a jedan član se čak nije postideo da priupita posmatrača D4D-a kako je uopšte saznao da je zakazan sastanak.

Kako su preraspodeljeni članovi biračkih odbora između stranaka

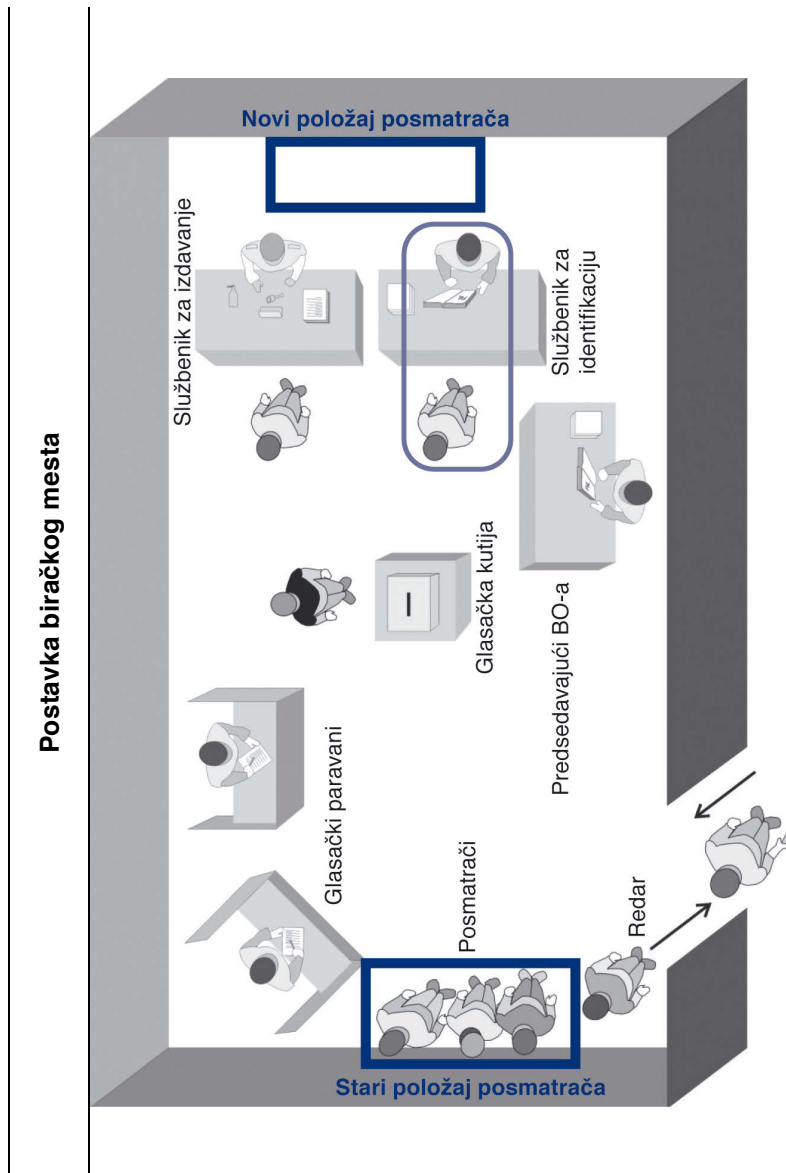
	BO1	BO2	BO3	BO4
Predsedavajući BO-a	PDK	LDK	VV	AKR
Službenik za identifikaciju	LDK	PDK	PDK	PDK
Službenik za izdavanje glasačkog listića	VV	VV	LDK	LDK
Nadzornik glasačke kutije	AKR	AKR	AKR	VV
Redar	AAK	AAK	AAK	AAK
Asistent	PD	PD	PD	PD
Asistent	LB	LB	IC	IC

... i nastavlja se ovako za sve BO-e

Neki članovi CIK-a izneli su čak klevetu na račun predstavnika D4D-a. Nezavisno od toga, na istom sastanku, CIK je odlučio da preduzme upravo one radnje koje je D4D predložio, uvodeći srazmernu preraspodelu kontrolora isprava iz reda svih političkih subjekata.

Ova srazmerna preraspodela pokazala se dragocenom te je primenjena ne samo u prvom krugu izbora u Uroševcu, već i u drugom krugu i na prevremenim izborima za gradonačelnika u Kačaniku. Toplo se preporučuje da se ovakav 'detalj' pretoči u ustaljenu praksu. Ovo ne bi trebalo ostaviti na odlučivanje kosovskom politički obojenom CIK-u

već bi trebalo da se uključi u Zakon o izborima.

Novi položaj posmatrača

Takođe je zabrinjavala činjenica da posmatrači nisu mogli da prate da li neko glasa svojom ličnom kartom ili u tuđe ime. Ovo je dovelo do zahteva da se posmatračima dozvoli da sede iza članova odbora koji proveravaju isprave. Insistirali smo na mogućnosti da pomno prpratimo proces glasanja, kao što je predviđeno zakonom.

Pređašnji raspored sedenja omogućio je fizičku bliskost, ali posmatrači nisu bili u prilici da provere i proces identifikovanja i potpisivanja birača. Novi raspored omogućio je posmatračima da uporede nečije ime sa lične karte sa imenom na biračkom spisku kao i sa fotografijom birača iz isprava. Ovaj predlog takođe je odobren od strane CIK-a.

U prvom krugu izbora u Uroševcu, na 5% biračkih mesta, posmatračima nije dozvoljeno da sede iza kontrolora kako bi proveravali isprave. Ovaj problem nije ponovljen u drugom krugu ili u Kačaniku, što svedoči o činjenici da su se članovi biračkog odbora navikli na ovakav vid posmatranja, zahtevan novim postupcima.

Volonterska posmatračka misija

Posmatrači su takođe propratili rad Opštinskih izbornih komisija (OIK) a dugoročni posmatrači (DP) propratili su pripreme i kampanju. Dolazeći iz reda osoblja organizacije INPO, DP-i su obučeni o tome kako da izveste o glavnim događajima organizovanim od strane političkih subjekata i pruženi su im obrasci u tu svrhu.

D4D i INPO angažovali su 124 posmatrača za svaki krug izbora u Uroševcu i 42 posmatrača u Kačaniku (ukupno 290 dana posmatranja). Tri do četiri mobilna tima od po dvoje posetila su biračke centre (BC) tokom dana izbora. Njihove redovne maršrute ponekada su prekidane kako bi se poslali u oblasti u kojima su prijavljeni prekršaji.

Do 20 lica bilo je aktivno u pozivnom centru naše posmatračke misije, i odgovorno za sakupljanje podataka, unos podataka, izradu saopštenja za štampu, bavljenje logističkim pitanjima i održavanje kontakata sa medijima.

Kampanja i predizborna tišina temeljno su praćeni od strane kvalifikovanih dugoročnih posmatrača (DP). Tokom petodnevne predizborne kampanje, DP-i su prisustvovali glavnim događajima organizovanim od strane političkih subjekata i pripremili su pismene izveštaje, koji opisuju prirodu događaja, daju detaljni prikaz incidenata i prekršaja Kodeksa ponašanja. Izveštaji o predizbornoj kampanji i predizbornoj tišini objavljeni su na veb stranicama instituta D4D i INPO i često su citirani u medijima.³

Uvođenje novina

Institut D4D vodi bazu podataka sa rezultatima svih prošlih izbora, po biračkom mestu. Na osnovu tri pokazatelja iz prethodnih godina: (a) sumnjivo visoki odziv, (b) izveštaji o zloupotrebama na prethodnim izborima, i (c) iskustvo i starešinstvo posmatrača, Posmatračka misija pažljivo je

dodelila najiskusnije posmatrače biračkim mestima koja su bila najpodložnija prevari.

Volonterska posmatračka misija (VPM) sada vodi registar posmatrača koji su radili na troje izbora i čiji je pojedinačni učinak ocenjivan. Ovo omogućava ciljno raspoređivanje budućih posmatračkih misija u slučajevima u kojima je prevara veoma verovatna.

Na osnovu pouka izvučenih iz prethodnih misija, posmatračka misija se plaši da je lokalna solidarnost veoma visoka. Korišćenje članova biračkih odbora i posmatrača iz iste oblasti, često ih sprečava da budu nepristrasni. Čak i ukoliko nemaju tendenciju da izvrše prevaru, pritisak kolega često je visok i primorava članove odbora i posmatrače da progledaju kroz prste njihovim sugrađanima ili članovima stranke koji počinjavaju ovakve prevare.

Bez obzira na dodatne logističke komplikacije, misija je odlučila da rasporedi posmatrače van njihove oblasti prebivališta. Ovom prilikom naučena je lekcija da je sve ovo vredelo truda i da su sakupljeni podaci na dan izbora i izveštaji na obrascima bili bogatiji nego u prošlosti. D4D je lobirao da CIK usvoji sličnu politiku raspoređivanja članova odbora ili da se ista uvrsti u zakon.

Neposredno nakon prvog kruga u Uroševcu, našim posmatranjem zaključili smo da je prevara unutar biračkih mesta svedena na minimum. Uprkos kratkom vremenu između izbora u Uroševcu i Kačaniku, posmatračka misija pokušala je da se preusmeri i posmatra oblasti koje okružuju biračka mesta, uključujući hodnike u biračkim mestima, neposrednu okolnu oblast i ulicu. Na ovaj način, posmatrači su pokušali da bolje ocene obim kupovine glasova i zastrašivanja birača.

Sve informacije sakupljene od statičnih i mobilnih posmatrača, od pripreme faze pa sve do završetka glasanja, unete su u bazu podataka. Informacije su temeljno

analizirane a rezultati su predstavljeni u ovom izveštaju.

Praćenje dana izbora

Na dan izbora (DI), izborni proces počeo je pre zore i posmatrači su propratili primopredaju osetljivog materijala (UV lampe, nevidljivo mastilo, glasačke listiće) predsedavajućima biračkih odbora (BO). Detaljan pismeni izveštaj pripremljen je od strane posmatrača o primopredaji osetljivih materijala.⁴ Nije primećen nijedan značajniji problem tokom ovog procesa.

Oko 70% naših posmatrača došlo je na njima dodeljeno biračko mesto pre 6:15 časova kako bi posmatrali pripreme, a svi sem jednog (289) došli su pre početka procesa glasanja u 7:00 časova.

Svako biračko mesto (124 u Uroševcu i 42 u Kačaniku) pokriveno je barem jednim posmatračem. Posmatrači su ostali na biračkim mestima sve do završetka procesa prebrojavanja i podneli su svoje obrasce njima dodeljenom nadzorniku.

Svaki posmatrač dobio je Obrazac za dan izbora (obrazac DI), sastavljen od približno 70 pitanja koja su se odnosila na proces, od priprema pa sve do završetka prebrojavanja na BM-u. Ova pitanja obrađena su u kvantitativnom smislu i upotrebljena su za izradu ovog izveštaja.

Paralelno prebrojavanje glasova i medijska kampanja

Tokom svo troje izbora, prvog kruga izbora u Uroševcu, za kojim su usledili drugi krug i izbori u Kačaniku, D4D/INPO izdali su tri saopštenja za štampu, održali su konferenciju za štampu na kraju dana i odgovorili su na brojna pitanja medija. U *prvom* saopštenju za štampu (izdatom u 08:30 časova) pružene su informacije o blagovremenosti otvaranja

biračkih mesta i da li su bili potpuno opremljeni za izborni proces.

Pozivni centar uspostavljen je u našem privremenom sedištu (kancelarije INPO u Uroševcu). U Pozivnom centru sakupljane su informacije o svim prekršajima i incidentima u redosledu u kome su se dešavali a isti je bio u neprekidnom kontaktu sa posmatračima i koordinatorima biračkih centara za informacije o odzivu u različitim vremenskim intervalima tokom dana.

Timu koji je bio zadužen za sakupljanje izveštaja o prevarama i incidentima pridružili su se dodatni volonteri tri puta tokom dana, kako bi sastavili informacije o odzivu u podne, u 17:00 časova i rezultate po završetku prebrojavanja. CIK je sakupio podatke o odzivu u 11:00 i 15:00 časova.

Odziv izmeren u podne objavljen je zajedno sa pregledom procesa u 13:00 časova u *drugom* saopštenju za štampu.⁵ Odziv izmeren u 17:00 časova objavljen je zajedno sa pregledom prekršaja u 18:00 časova u *trećem* saopštenju.⁶

Zatvaranje, konačan odziv i preliminarni nezvanični rezultati emitovani su u saopštenju za štampu po završetku izbornog procesa (u 20:55 časova u Uroševcu u prvom krugu i u 20:25 časova u Uroševcu u drugom krugu i u Kačaniku). Centralna izborna komisija (CIK) iznela je skoro identične cifre oko sat i po kasnije uz pomoć komercijalnog ugovarača. Rezultati su odmah postavljeni na obe naše veb stranice kako bi ih pogledali šira javnost i mediji.

Rano objavljivanje rezultata uvek je korisno kako bi se umanjile tenzije, dao dodatan kredibilitet procesu i smanjila verovatnoća osporavanja rezultata.

Učinak institucija

Tehničke pripreme CIK-a za vanredne izbore u Uroševcu prošle su turbulentne faze i žustre diskusije. Ovaj izveštaj u svom tematskom delu razmatra većinu pitanja u vezi sa procesom, dok se ovde razmatraju pitanja koja potpadaju pod direktnu nadležnost CIK-a.

Biračko telo u Uroševcu i Kačaniku povećalo se u poređenju sa poslednjim izborima a ovime se povećao i broj biračkih mesta (veći za dva u Uroševcu) i broj birača po biračkom mestu (sa 750 na 950). Usled prostog postupka za glasanje (jedan glas za gradonačelnika), porast nije stvorio dodatne probleme, ali zabrinjava pitanje da li bi ista politika trebalo da se koristi i za druge izbore u budućnosti.

CIK je odobrio broj glasačkih listića koji će biti odštampani, uz 5% više u odnosu na broj birača sa pravom glasa na biračkom spisku (BS). Međutim, tačan broj dodatnih glasačkih listića planiranih za štampu bio je oko 10%. Nakon ulaganja žalbe jedne opozicione stranke CIK-u, broj je smanjen na 5%.⁷

CIK i osoblje OIK-a intervenisali su u brojnim navratima na dan izbora. Nečuveni primer bila je intervencija jednog člana osoblja CIK-a koji je poslat da reši žustri spor u Uroševcu. Jedan birač insistirao je da glasa iako je pored njegovog imena već stajao potpis, ukazujući da je on već glasao. Zvaničnik je pragmatično predložio da mu se dozvoli da glasa dodavanjem njegovog imena na dopunski spisak i potpisivanjem.⁸

U selu Doganaj, posmatrači građanskog društva zabeležili su slučaj u kome je jedan posmatrač stranke PDK pokušao da glasa sa kopijom svoje lične karte (što je zabranjeno zakonom) što je dovelo do zbrke kada mu predsedavajući BO-a nije dozvolio da glasa.⁹ Na biračkom mestu u selu Gllobočićë, prijavljeno je da je jedan posmatrač stranke PDK

obavljao ulogu člana biračkog odbora nanoseći nevidljivo mastilo na kažiprste birača, uz dozvolu BO-a. Pokret Vetëvendosje prijavio je slučaj u kome su posmatrači stranke PDK u selu Kovaçecë u nekoliko navrata pozajmljivali svoje posmatračke kartice drugim pojedincima koji nisu akreditovani kao posmatrači—kako bi mogli da ostanu na biračkim centrima i vrše pritisak na birače. Čak i u Uroševcu, posmatrači su primetili da su na nekim biračkim mestima (BM), posmatrači stranke PDK menjali svoja biračka mesta veoma često izazivajući komešanje unutar BM-a.

Članovi biračkih odbora nisu bili u mogućnosti da zaustave porodično glasanje, voljno ga tolerišući kao široko prihvaćenu normu. Istovremeno, obuka je jasno bila neadekvatna a brojni članovi odbora nisu shvatali izborna pravila.

Posmatrači su prijavili slučajeve u kojima članovi biračkog odbora nisu bili sigurni kako da stave već prebrojane glasačke listiće u odgovarajuće vreće.¹⁰ Na 11% BM-a, posmatrači su izneli da je manje od pet članova biračkih odbora bilo na BM-u. Često je samo dvoje ili troje članova biračkog odbora prisustvovalo procesu glasanja.

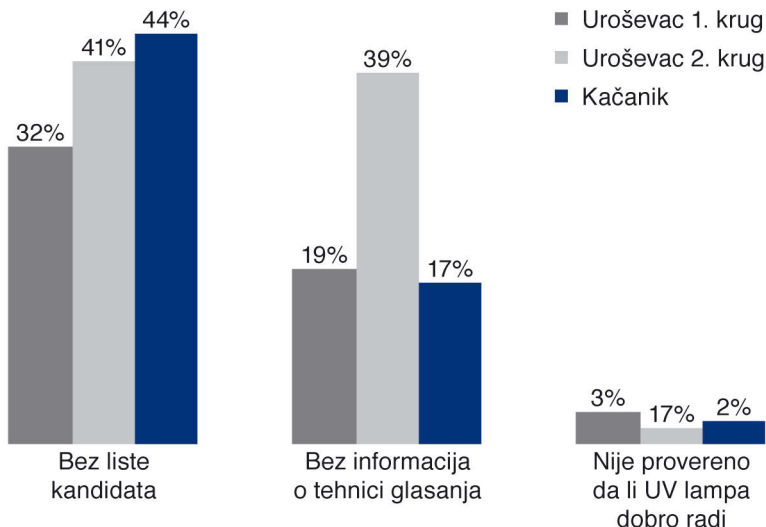
Informisanje birača

Kampanja informisanja birača o izbornom procesu koju je CIK finansirao i organizovao bila je veoma simbolična. CIK je odlučio da informativna kampanja obuhvati (a) TV spot sa porukom izađi i glasaj, i (b) postavljanje dva štanda u Uroševcu gde su se biračima pružale informacije o tome kako da glasaju. Ove statične lokacije u Uroševcu takođe su bile aktivne jedan dan pre glasanja. CIK je takođe poslao dopise novo-registrovanim 18-godišnjacima koji su upravo stekli pravo glasa. Oni su takođe izneli da su poslali dopise biračima čiji se birački centar promenio, promenom njihovog mesta prebivališta. D4D/INPO koristili su

reklamne termine u nacionalnim i regionalnim medijima kako bi pozvali građane da izađu i glasaju na izborima u Uroševcu i Kačaniku.

Na samim biračkim mestima, informacije o tehnici glasanja nedostajale su na skoro jednoj petini biračkih mesta u prvom krugu i na oko 40% ovih biračkih mesta u drugom krugu. Ovo je još gore nego nacionalni prosek od 4% u 2007.¹¹ Liste kandidata nisu postavljene (kao što to postupci nalažu) na skoro polovini biračkih mesta.

Materijal i oprema na biračkim mestima

Osetljivi materijal

Opštinska izborna komisija (OIK) odgovorna je da organizuje terenske operacije u jednoj opštini na dan izbora. Jedan od glavnih zadataka OIK-a jeste da izvrši primopredaju osetljivog materijala predsedavajućima

biračkih mesta rano ujutru. U Uroševcu, proces primopredaje protekao je veoma dobro osim u tri slučaja kada su druga lica, a ne predsedavajući, primila osetljivi materijal.

Ono što je još alarmantnije kako bi se obezbedilo da proces bude zaštićen od moguće prevare, bio je podatak da na 14-17% biračkih mesta (u 1. i 2. krugu u Uroševcu) nevidljivo mastilo nije bilo upakovano od strane proizvođača (7.5% u Kačaniku). Trenutno, mastilo se pakuje od strane CIK-a zajedno sa drugim materijalom, dok D4D insistira na zahtevu da mastilo nosi pečat originalnog proizvođača.

Na 1.6-3.3% biračkih mesta (u 2. odnosno 1. krugu u Uroševcu), UV lampe nisu testirane kako bi se proverio njihov propisan rad (2.4% u Kačaniku). UV lampe sa baterijama kojima je istekao rok dovele su do većih problema u 2010. a njihov nemar ukazuje na sistematske probleme sa odgovornošću i lancem odgovornosti.

Priprema i otvaranje BM-a

Pripreme za postavku biračkih mesta (zakazane za 06:00 sati ujutru) počele su sa zakašnjenjima od 15-30 minuta na 44% biračkih mesta.

Postupci prebrojavanja uopšteno su prošli u skladu sa postupkom, kao i većina tehničkih aspekata kao što je prikazivanje prazne glasačke kutije, propisno postavljanje kabina, i navođenje serijskih brojeva. Sva biračka mesta zatvorena su u intervalu od 1900 do 1915 časova. U ovo vreme, birači su čekali u redu da glasaju na 9% BM-a; svima njima dozvoljeno je da glasaju.

Predizborna kampanja

Predizborna kampanja u prvom krugu izbora (kako u Uroševcu tako i u Kačaniku) trajala je 5 dana a u drugom krugu samo 3 dana. Kampanja je uopšteno protekla mirno i bez ozbiljnih incidenata. Međutim, dugoročni posmatrači (DP) prijavili su dugu listu prekršaja počinjenih od strane političkih stranaka tokom predizborne kampanje, posebno u prvom krugu u Uroševcu.

Predizborni mitinzi uglavnom su održani u školama, domovima kulture, restoranima, kafićima ili privatnim kućama. Svi politički subjekti (uključujući nezavisne kandidate) kao i CIK prekršili su Zakon o izborima postavljanjem izbornih materijala na drveće i drugom javnom prostoru. Pri saopštavanju svoje poruke, stranački militanti često nisu poštovali Kodeks ponašanja i zloupotrebljavali su javnu imovinu i objekte.

Mnogi vladini zvaničnici na centralnom i opštinskom nivou koristili su svoja službena vozila za kampanju. Veliki broj dece prisustvovao je mnogim mitinzima stranke PDK (npr. u selu Balaj). PDK je takođe iskoristio svoju vlast da se sretne sa zdravstvenim radnicima u političku svrhu i za lobiranje, što je jasan prekršaj.

Direktori različitih zdravstvenih ustanova viđeni su na sastancima stranke PDK tokom njihovog radnog vremena. Organizovane grupe nastavnika prisustvovali su sastancima stranke PDK, posebno u selima. Poslednjeg dana predizborne kampanje, Nehat Mustafa (zamenik ministra za obrazovanje) održao je sastanak sa maturantima kako bi porazgovarao o predstojećoj maturi, ali je prvenstveno iskoristio ovaj skup u svrhu kampanje.

Učešće građana na kampanjskim skupovima bilo je relativno nisko u drugom krugu izbora, i istima su uglavnom prisustvovali stranački militanti. Prema brojkama dobijenim

prebrojavanjem od strane posmatrača, po 100 ljudi po skupu prosečno je učestvovalo tokom kampanje za drugi krug izbora u Uroševcu. Učešće žena bilo je veoma nisko a deca su bila deo ovog procesa.

LDK je politička stranka koja je prva prekršila početak predizborne kampanje postavljanjem postera svog kandidata na javnim mestima deset sati pre zvaničnog početka predizborne kampanje. Stranka LDK takođe je omela slobodno kretanje građana postavljanjem izbornih štandova u javnim pešačkim zonama. Stranka PD postavila je izborni materijal svog kandidata na ogradi 'Velike džamije' (Xhamia e Madhe).

Nalazi o danu izbora

Dok su izbori uopšteno ocenjeni kao oni koji su ispunili standarde, naveden je jedan broj neregularnosti u Uroševcu i Kačaniku.

Politička propaganda

Iako zabranjena zakonom, politička propaganda postavljena je na brojnim biračkim mestima. Bilo je dve vrste nezakonito postavljenih političkih poruka koje su приметili posmatrači: kampanjski materijal unutar biračkih mesta i politički posteru u blizini biračkih centara.

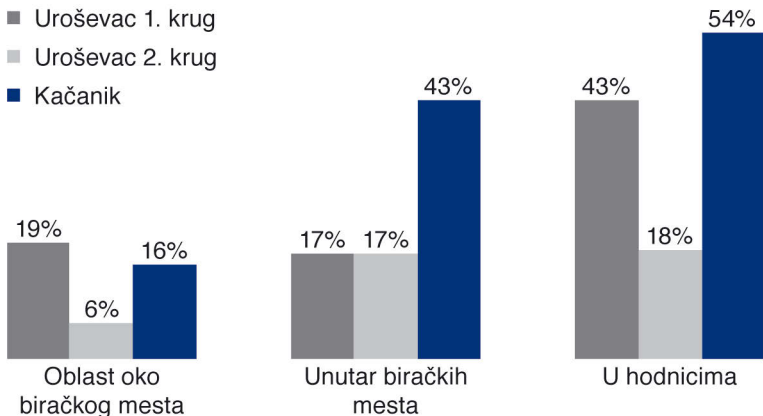
Nivo političke propagande varirao je u velikoj meri, bivajući veoma intenzivan na određenim biračkim mestima i manje intenzivan na drugim. Posmatrači su evidentirali 18 biračkih mesta gde je zabeleženo barem nekoliko slučajeva u kojima je biračima dozvoljeno da glasaju (ili članovima biračkih odbora da razgovaraju) iako je prikazan ovakav materijal. Ovo je obično bio slučaj kada je biračima sa majicom, bedžem ili zastavom određene stranke dozvoljeno da uđu na biračko mesto i glasaju.

Postavljanje političke propagande unutar biračkih mesta bilo je problematično na 16.5% ovih biračkih mesta dok je uticaj vršen i postavljanjem propagandnih materijala u hodnicima (43%). Ovo je mnogo više u odnosu na prosek na nivou Kosova sa 15% odnosno 11% zabeleženih u 2007. (na nivou Kosova).¹² 'Lobiranje' unutar biračkih mesta mnogo je više preovladavalo u Kačaniku (43%) dok se lobiranje po hodnicima dešavalo u više od jedne polovine biračkih centara (54%).

Primer političke propagande bilo je podešavanje telefonskog zvana govorom predsednika stranke PDK u kome je pozivao birače da glasaju za njih. Jedan posmatrač pokreta Vetëvendosje na licu mesta je insistirao da uložiti žalbu ali mu

predsedavajući biračkog odbora to nije dozvolio.

Politička propaganda

Propagandni materijal nije uklonjen iz utvrđenog kruga od 100 metara oko 19% biračkih centara u Kačaniku (i 16% odnosno 6% u dva kruga u Uroševcu).

Direktori škola kao upravnici

Tehnička uloga upravljanja biračkim centrima dodeljena direktorima škola dovela je do brojnih problema u pogledu izbornog procesa. Upravnici/direktori škola ponekada su prevazilazili svoja logistička ovlašćenja i uključivali su se u izborni proces.

Najdubiozniji slučaj desio se kada je upravnik BM / direktor škole izvršio pritisak na članove biračkog odbora da dozvole jednoj osobi da glasa uprkos tome da je on odbijen pre toga pošto je pored njegovog imena na spisku već stajao potpis.

Naširoko je poznato da se bukvalno svi direktori škola biraju po njihovoj političkoj opredeljenosti i ovaj stav je jedan od glavnih ustupaka pobedničke političke stranke prema

njenim aktivnim pristalicama.

Omogućavanje direktoru škole da imenuje osoblje pomoćnog pulta stvara zabrinutost da se birači iz opozicionih stranaka mogu češće odbijati. Tokom prvog kruga izbora u Uroševcu, naši posmatrači bili su svedoci da je kopija biračkog spiska držana u kancelarijama direktora škola. Samo neki članovi stranke PDK imali su im pristup.

U većini slučajeva, pomoćno osoblje sastavljeno je od nastavnika i zaposlenih škole, ali su postojali još više zabrinjavajući slučajevi. U Kačaniku se čak desio i slučaj da je direktor za urbanizaciju ove opštine (član stranke PDK), obavljao ulogu službenika pomoćnog pulta.

Logističko osoblje takođe ima svoju ulogu u usmeravanju grupa ljudi i obezbeđivanju urednog procesa po hodnicima. Dozvoljavanje nagomilavanja ljudi omogućava da se progleda kroz prste ili pomogne stranačkim militantima da zastraše birače.

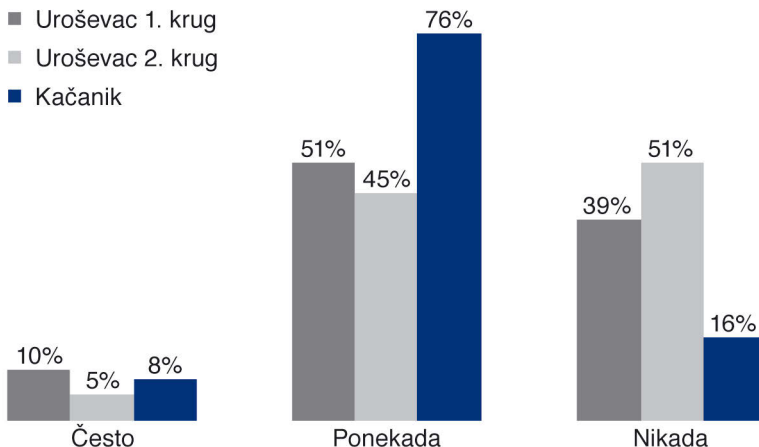
Prenatranost

Posmatrači nisu bili iznenađeni da vide prenatrane hodnike (uprkos činjenici da je proces glasanja bio veoma prost i podrazumevao označavanje samo jednog kandidata). Po većini hodnika kretali su se stranački militanti tokom celog dana, koji su očigledno bili na dužnosti. Direktori škola jasno nisu obavili svoju primarnu dužnost koja je podrazumevala da obezbede da u hodnicima biračkih centara nema gužve.

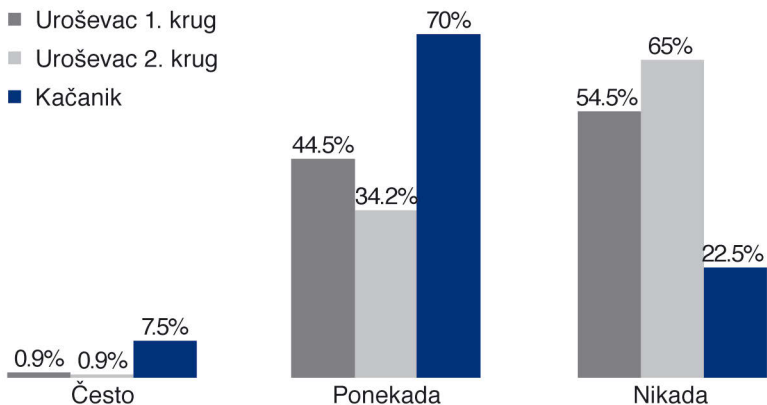
Gužve u hodnicima biračkih centara bile su prilično česte na dan izbora. Posmatrači su 5-10% biračkih centara (uključujući i izbore u Uroševcu i one u Kačaniku) ocenili kao “često prenatrane”. Posmatrači su okarakterisali kao “donekle prenatrane” 45-76% biračkih centara—na svo troje izbora. Prenatrani hodnici sa neovlašćenim licima pokazali su nesposobnost ili nevoljnost direktora škole da

obave svoje nadležnosti.

Prenatrpani hodnici po biračkim centrima

Prenatrpana biračka mesta

Biračka mesta takođe su bila prenatrpana, iako manje nego

hodnici. Samo 1% biračkih mesta u Uroševcu (isto u svakom krugu) “često je prenatrpano”, u poređenju sa skoro 8% u Kačaniku. Od 44.5% (Uroševac, 1. krug) do 70% (Kačanik) biračkih mesta na svo troje izbora okarakterisani su kao ‘ponekada prenatrpani’.

Višestruko glasanje

Nevidljivo mastilo bukvalno je uvek proveravano ali su postojali brojni slučajevi kada su lica sa nevidljivim mastilom na svom prstu pokušala da glasaju (što znači da bi glasali po drugi put). Neki od njih uspeali su u tome uz blagoslov članova biračkog odbora. U jednom slučaju birač je dao na uvid odluku CIK-a da mu se dozvoli da glasa bez obzira na mastilo na njegovom prstu.¹³

Još jednom biraču sa mastilom na prstu dozvoljeno je da glasa nakon dolaska Kosovske policije i dva člana Sekretarijata CIK-a.¹⁴ Ono što je istaknuto kao argumenat u ovom slučaju bilo je da je mastilo došlo iz kontakta sa drugom osobom koja je glasala—što je flagrantan prekršaj koji je dozvoljen od strane izbornih organa.

Birači pored čijih imena na BS-u je već stajao potpis

Bilo je i slučajeva kada biračima kojima je istekla lična karta nije dozvoljeno da glasaju. U poslepodnevnim časovima, međutim, predsedavajući Opštinske izborne komisije, naredio je predsedavajućem da dozvoli ovim pojedincima da glasaju, što je prekršaj, kao i glasanje fotokopijama ličnih

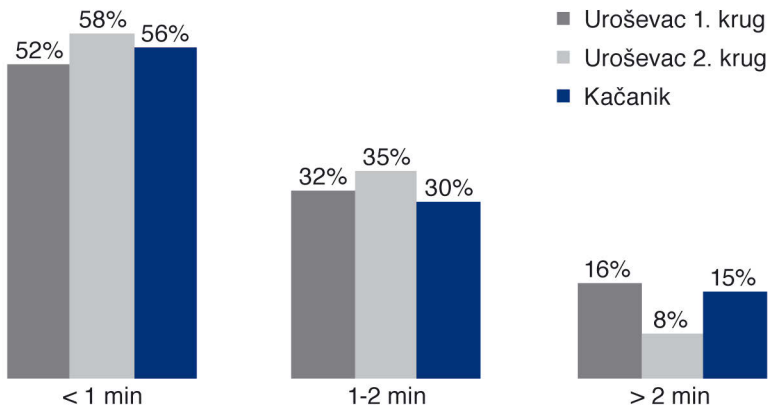
karata, koje je ponekada takođe dozvoljavano.

Ovakvi slučajevi ponekada su proizveli tenzije tokom procesa glasanja, kao što je na primer slučaj kada je jedno lice (pripadnik Kosovskih bezbednosnih snaga) hteo da glasa ali mu to nije dozvoljeno zato što je pored njegovog imena na biračkom spisku već stajao potpis. On je kasnije ponovo došao na biračko mesto sa upravnikom BC-a (direktorom škole) koji je izvršio pritisak na članove biračkog odbora da mu dozvole da glasa, slično ulozi zvaničnika OIK-a i SCIK-a.

Efikasnost u glasačkim kabinama

U prošlosti su se mogle čuti tvrdnje da ima birača koji su plaćeni da glasaju i da su ovo morali da dokažu fotografišući svoj glasački listić kao dokaz. Iako su prijavljeni pojedinačni slučajevi, posmatračka misija je odlučila da izmeri vreme potrebno da se glasa iza paravana kao mogući pokazatelj.

Prosečno vreme glasanja u kabini

Posmatrački obrasci adekvatno su dizajnirani a posmatrači su obučeni da proprate vreme potrebno 15-orici birača u glasačkoj kabini da glasaju, u različitim intervalima tokom

dana izbora.

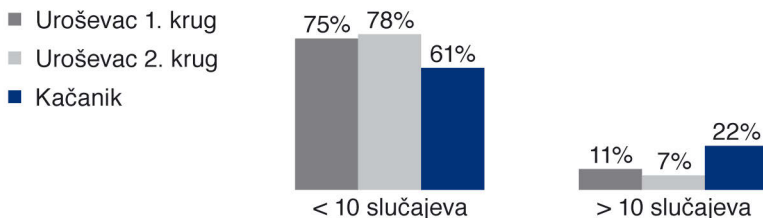
Samo nešto manje od polovine birača (u proseku, na svim izborima) trebalo je manje od jednog minuta da glasaju, što ne iznenađuje pošto su morali da označe samo jedan izbor (od 2-7 kandidata). Jednoj trećini trebalo je 1-2 minuta da glasaju u kabini, dok je 8-16% trebalo više od 2 minuta da glasaju.

Imajući u vidu da je glasački listić za vanredne izbore za gradonačelnika u Uroševcu bio veoma prost i da je zahtevao obeležavanje samo jednog izbora, sa sigurnošću se može reći da je bilo koji birač kome je trebalo više od jednog minuta da glasa (isključujući starije birače) mogao da bude zauzet i nečim drugim a ne samo glasanjem.

Porodično glasanje i glasanje uz pomoć

Porodično glasanje i dalje je karakteristika koja preovlađuje u izbornom procesu na Kosovu. Tokom prvog kruga izbora, posmatrači su prijavili više od jednog slučaja porodičnog glasanja u rasponu od dve trećine do tri četvrtine biračkih mesta, iako je bilo više od 10 slučajeva na 11% BM-a.

Porodično glasanje

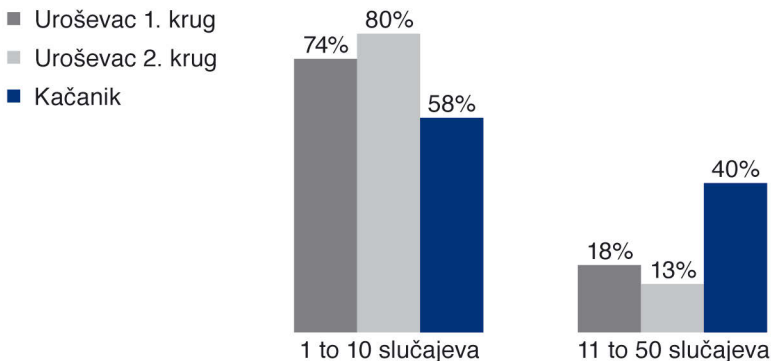
Rasprostranjenost ove pojave ukazuje da se porodično glasanje ne osporava od strane članova biračkog odbora. CIK po svemu sudeći nije naložio članovima biračkog odbora da spreče ovu pojavu. Zakon je jasan i predviđa da se pomoć

može pružiti samo nepisanim licima, i da jedno lice može pružiti pomoć samo jednoj osobi i nikom drugom.

Preovlađivanje porodičnog glasanja ukazuje da se, u najboljem slučaju, krši volja ili tajnost glasa brojnih staraca (uglavnom žena). U najgorem slučaju, ovo se možda preobrati u tehniku za kupovinu glasova. U 2007. godini, porodično glasanje primećeno je na nivou od 62% u prvom krugu izbora i 38% u drugom krugu izbora.¹⁵

Glasanje uz pomoć slično je porodičnom glasanju. Na 18% biračkih mesta u Uroševcu (1. krug) bilo je više od 10 birača koji su zahtevali da glasaju uz pomoć. Ovaj procenat opao je na 13% u drugom krugu. Na 40% biračkih mesta u Kačaniku, bilo je više od 10 birača koji su zatražili pomoć pri glasanju.

Biračka mesta na kojima je biračima trebala pomoć

Posmatrači su izneli da je isto lice pomoglo više od jednog puta biračima na 13% biračkih mesta u Uroševcu u prvom krugu. Ove cifre bile su alarmantnije u Kačaniku gde je ova pojava zahvatila 32% biračkih mesta. U svim ovim slučajevima, predsedavajući nisu preduzeli nikakve mere da stanu na put ovoj pojavi.

Ono što je interesantno jeste da je broj birača koji su glasali kolektivno ili uz pomoć mnogo veći nego što je to slučaj sa prijavljenim nivoima nepismenosti. Prekomerni brojevi onih koji glasaju uz pomoć stvara strahove da je na stotine pismenih pojedinaca primorano da glasa uz pomoć kako bi dokazali za koga glasaju.

Ista osoba pomogla više od jednom biraču

Jasno je da postupci nisu propisno ispoštovani i da su isti pojedinci možda pomogli brojnim biračima. CIK bi trebalo da pregleda registar koji se vodi od strane predsedavajućeg kako bi proverio da li se revnosno vodi broj lica koja su pružila pomoć.

Uslovno glasanje

Kao što je to bio slučaj i ranije, uslovno glasanje bilo je suviše komplikovano po izbornu administraciju i izazivalo je sumnju. Iako za to nije postojalo adekvatno obrazloženje, mnogim biračima nije dozvoljeno da glasaju uslovno.

Veliki broj neregularnosti na biračkom spisku uticao je po svemu sudeći na broj uslovnih glasačkih listića. Razlika između prvog i drugog izbornog kruga u Uroševcu je iznenađujuća. U prvom krugu glasano je 521 uslovnim glasom u poređenju sa 607 u drugom. Nakon prvog kruga, oko 500 birača promenilo je (ažuriralo je) svoje adrese i ovo je trebalo da dovede do manjeg broja uslovnih glasova u drugom krugu u poređenju sa prvim. Ovi nalazi

predstavljaju ozbiljan razlog za zabrinutost. U Kačaniku je bilo ukupno 196 uslovnih glasačkih listića.

U drugom krugu izbora primećene su značajne neregularnosti pri prebrojavanju. Bilo je 126 nevažećih uslovnih glasačkih listića od ukupno 617, ili grubo govoreći, jedan u pet uslovnih glasačkih listića. CIK je zabeležio osam slučajeva lica koja su glasala dva puta uslovnim glasačkim listićima. Šef CIK-a predložio je da se ova imena pošalju tužilaštvu ali CIK o tome nije doneo nikakvu odluku.

'Bugarski voz'

Posmatračima iz građanskog društva naloženo je da zabeleže da li su pronašli bilo šta drugo (bele papire ili nepropisne glasačke listiće) na kraju prebrojavanja. Bačeni papiri nađeni su širom biračkih mesta. Obično, ovo ukazuje na pojavu koja je poznata kao 'bugarski voz'—ali je poznata i pod drugim imenima.

Bugarski voz podrazumeva da se glasački listić iznosi sa biračkog mesta obično tako što birač uzima originalni glasački listić sa sobom a glasa umesto toga lažnim. Rezervni glasački listić koji je iznet sa biračkog mesta može omogućiti na stotinama drugih da prodaju svoj glas i da glasaju originalnim glasačkim listićima po želji stranke koja ih za to i plaća. Prvi birač daje prazan glasački listić stranci, koja ga popunjava po svom nahođenju i daje ga narednim biračima. Svaki naredni birač uzima prazan glasački listić i glasa onim koji im je stranka dala. Ovaj ciklus može se ponavljati do zatvaranja birališta.

Ono što ukazuje da se dešava ovaj fenomen jesu gužve oko biračkog centra i nađeni rezervni glasački listići unutar kutija. Ovog puta, stranke koje su počinile prevare bile su sofisticovanije. Znajući da će bilo kakav rezervni materijal u kutijama ukazivati na prevaru, one su naložile svojim militantima da uslovno glasaju prvim (lažnim) glasačkim

listićem. Štaviše, oni su ubacili glasačke listiće iz prvog kruga (nije jasno kako su došli do njih) u kovertu za uslovne glasačke listiće u drugom krugu a sa sobom su poneli originalne glasačke listiće.

Utvrđeno je da je osam glasačkih listića iz prvog kruga ubačeno u glasačku kutiju u drugom izbornom krugu. Da ovo zapravo nije bio tehnički problem već naznaka sistematskog pokušaja da se počini prevara svedoči rasprostranjenost iste u četiri različita biračka centra (birački centri u selima Mirashe i Surqine, školi Zenel Hajdini i mobilnom centru za glasanje lica sa posebnim potrebama). Pronađena je jedna koverta koja uopšte nije sadržala glasački listić, što nesumnjivo ukazuje da je birač uzeo glasački listić. Ovo su snažne naznake da je ova tehnika prevare naširoko korišćena, i da je ovo još jedan dodatni argument da se u potpunosti ukine uslovno glasanje.

Ciljno pozivanje i vožnja

Tokom dana izbora u Uroševcu i Kačaniku naši posmatrači zabeležili su dva dodatna i potencijalno zabrinjavajuća fenomena koji su stvorili zabrinutosti o mogućim manipulacijama. Stranački militanti organizovali su masivne prevozne šeme kako bi dovozili birače iz njihovih domova do biračkih mesta. Stranke LDK i PDK otvoreno su priznale da su organizovale besplatan prevoz za svoje birače. Prevoz birača nije u suprotnosti sa zakonom sam po sebi, ali postoje dve zabrinutosti u vezi sa ovom šemom.

Ono što je prva zabrinutost jeste činjenica da je prevoz bio tajan i da se odvijao manjim vozilima, čime je kupovina glasova bila prilično jednostavna. Shodno tome ovaj prevoz košta veoma puno, tako da 'ulagač' smatra veoma unosnim da obavlja ovakve aktivnosti. Ono što je nužna posledica jeste da se može zaključiti da je pobeda na izborima veoma unosna, što je pokazatelj potencijala za korupcijom. Prema BIRN-u u Uroševcu, Qazim Rrahmani (bivši savetnik vlade)

i Danush Ademi (poslanik) organizovali su i plaćali oko 50 evra taksiste koji su prevozili birače do birališta.¹⁶ Birači navodno nisu samo dobijali besplatan prevoz, već i besplatne 'savete' za kog kandidata da glasaju. Ono što je izvanredno jeste da je odziv u sklopu zajednice Aškalija u Uroševcu bio najviši ikada zabeležen, u poređenju sa niskim odzivom u sklopu većinske albanske zajednice.

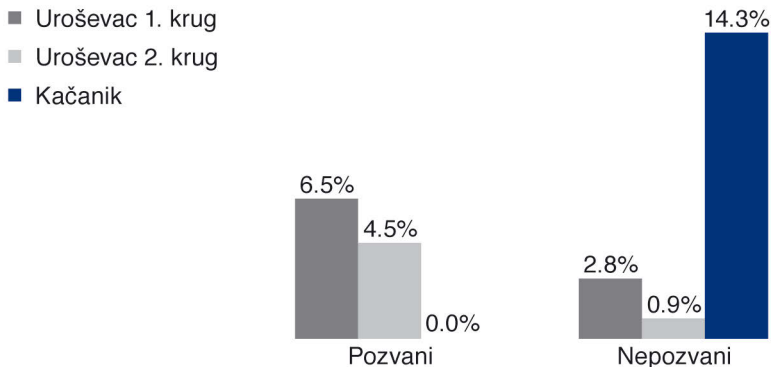
Druga zabrinutost koja se odnosi na ovaj vid prevoza jeste da je veoma selektivna. Gužve birača u hodnicima i pred školama bile su sastavljene od članova biračkih odbora iz stranaka. Može se steći utisak da su samo stajali, međutim oni su imali konkretne zadatke kao i ciljeve. Stranački posmatrači koji su imali za dužnost da stoje u hodnicima i školskim dvorištima redovno proveravaju situaciju sa svojim kolegama unutar biračkog mesta. Stranački posmatrači unutar biračkog mesta prosleđuju informacije svojim kolegama vani a veliki deo ovih informacija odnosi se na to ko je a ko nije glasao (na osnovu potpisa). Ove informacije omogućuju da se pozovu birači—ne nasumično ili uopšteno—već ciljnim pozivanjem i prevozom onih koji taj dan još uvek nisu glasali.

Na biračkim mestima Kačanik i Vjetër i Doganaj, posmatrači stranke PDK konstantno su proveravali birački spisak kako bi videli ko nije još uvek glasao i nakon toga su prosleđivali ove informacije stranačkim militantima koji su čekali sa kombijima van biračkog centra. Na osnovu ove informacije, kombi bi otišao do privatnih kuća i vraćao bi se sa novim biračima. Iako se smatra prihvatljivim da se birači prevoze do biračkih centara, ono što nije prihvatljivo jeste da posmatrači iz bilo koje stranke proveravaju birački spisak kako bi pogledali da li je jedan konkretan pojedinac glasao ili ne. Ovo je posebno bitno kako bi se izbeglo da se date informacije upotrebe kako bi se otišlo do kuće datih osoba i kako bi se naterale da glasaju, vršeći na taj način pritisak na birače.

Pozivanje birača i stavljanje biračima na znanje da nisu glasali, predstavlja direktan vid pritiska. Zakoni o tajnosti glasa i privatnosti trebalo bi da uredi ovo pitanje, a informacija o tome da li je jedno lice glasalo ili ne trebalo bi da bude zaštićena zakonom. Upravo zbog toga ova praksa ciljnog pozivanja trebalo bi da bude zabranjena. Ova praksa posebno je zabrinjavajuća usled široko rasprostranjenog klijentelističkog režima, koji može olako dovesti do smene pojedinaca sa javne funkcije ukoliko ne uspeju da ispune svoje zadatke na dan izbora. Štaviše, osećaj sveprisutne i svemoćne stranke može stvoriti utisak da se birači ne plaše samo činjenice da stranka zna da li su glasali ili ne već i da stranka zna za koga su glasali.

Bezbednosne snage

Nepozvane bezbednosne snage na biračkim mestima

U skladu sa zakonom, bezbednosne snage ne mogu ući na biračko mesto ukoliko nisu pozvane od strane predsedavajućeg BO-a kako bi ponovo uspostavile mir u izbornom procesu. Bezbednosne snage pozvane su da uspostave kontrolu na oko 5.5% biračkih mesta u Uroševcu i

ni u jednom slučaju u Kačaniku. Nepozvane, bezbednosne snage ušle su na 14.3% biračkih mesta u Kačaniku i u manje od 3% slučajeva u Uroševcu.

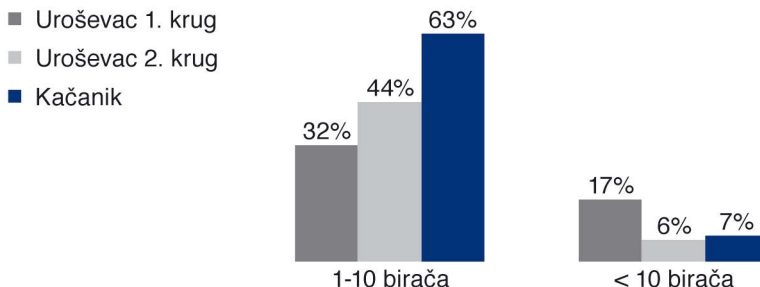
Napetost je opala u drugom krugu pošto se umanjio i broj intervencija bezbednosnih snaga. Opstrukcija je pomenuta u 4% BM-a tokom procesa glasanja. Uopšteno, većina BM-a nije istakla bilo kakve probleme u domenu bezbednosti. U svakom desetom slučaju, neovlašćena lica vrtela su se po hodnicima biračkih mesta praveći se da pomažu biračima da pronađu svoje biračko mesto.

Biračko telo

Neregularnosti na biračkom spisku

Veći problem koji je institut D4D isticao konstantno jeste birački spisak i zapažanja jasno potvrđuju ove zabrinutosti. Mnogobrojni problemi u vezi sa biračkim spiskom nažalost su se pretočili u stvarnost. Od 6-17% biračkih mesta u Uroševcu i Kačaniku imalo je ozbiljne probleme odbijanjem, više od 10 birača.

Biračka mesta sa odbijenim biračima

Na skoro jednoj trećini biračkih mesta u Uroševcu (32.5% odnosno 44.3% u drugom krugu), samo jedan do deset birača nisu mogli da pronađu svoje ime na spisku za Uroševac. Situacija je čak bila alarmantnija u Kačaniku, gde je ova pojava primećena na 63.4% biračkih mesta. Većina ovih birača žalila se da su glasali na BM-u na kome njihova imena nisu figurirala na biračkom spisku na poslednjim izborima, dok se ni sada njihova imena ne nalaze na biračkom spisku. Ovo je bio problem koji je prevladavao “većinu vremena” u 17% slučajeva u prvom krugu izbora i 10% u drugom krugu izbora u 2007.¹⁷

Ovaj problem doveo je do toga da je veliki broj birača glasao uslovno, prelazeći i na nekoliko kilometara kako bi glasali ili

odustajući da glasaju. Gledano u celosti, od 50-70% biračkih mesta odbilo je birače, što ukazuje na masivno obespravljanje i što je potencijalno značajniji razlog za nizak odziv. Posmatrači koalicije D4D/INPO primetili su da mnogi birači nisu mogli da pronađu svoje ime na BS, približno 4-20 osoba po svakom BM-u.

Birači su se požalili da se njihovi preminuli rođaci i dalje vode na biračkom spisku. U nekim slučajevima, rođaci su pokazivali posmatračima smrtovnice rođaka koji se još uvek vodi na BS-u. Institut D4D već je objavio izveštaj u kome je izvršena revizija biračkog spiska, dok ovde predstavljamo samo one zaključke koji se odnose na posmatranje izbora koji su održani u Uroševcu i Kačaniku.

Centralna izborna komisija (CIK) upoznata je o ozbiljnim problemima sa biračkim spiskom, koji sadrži imena preminulih, promene adresa, dijasporu, fiktivne birače i dvostruko unete podatke. Iako je CIK odgovoran za izradu konačne verzije BS-a, postoje druge institucije na centralnom i lokalnom nivou koje su uključene u njegovu pripremu, odnosno Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) koje je zaduženo za održavanje spiska civilno registrovanog stanovništva.

Koliki zapravo ima birača?

Prema CIK-u, na BS-u za vanredne izbore u Uroševcu vodi se 95,449 birača i 31,473 u Kačaniku. Ove brojke izgledaju veoma naduvane ukoliko se uzmu podaci iz popisa stanovništva sprovedenog od strane Zavoda za statistiku Kosova aprila 2011. Popis stanovništva pokazao je da 108,690 lica živi u opštini Uroševac i 33,454 u Kačaniku. Kako bismo bili u stanju da uporedimo ove podatke sa biračkim spiskom (i potvrdimo nivo nepoklapanja) treba da oduzmemo broj maloletnika i da nakon toga uporedimo cifre za odrasle iz oba izvora.

Izborni trendovi u Uroševcu (2000-2012)

Veličina biračkog spiska		% godišnje razlike	
Lokalna skupština (2000)	57,724		
Nacionalna (2001)	63,867	10.60%	2000 - 2001
Lokalna skupština (2002)	76,350	19.50%	2001 - 2002
Nacionalna (2004)	74,174	-1.40%	2002 - 2004
3 izbora (2007)	89,741	7.00%	2004 - 2007
2 lokalnih izbora (2009)	88,306	-0.80%	2007 - 2009
Nacionalni (2010)	91,876	4.00%	2009 - 2010
Vanredni izbori za gradonačelnika (2012)	95,449	2.60%	2010 - 2012
Popis (ukupan broj stanovnika u 2011)	108,690		
Proračun nepoklapanja broja podobnih birača iz popisa i sa biračkog spiska			
Maloletnici ispod 18 god. =	38,954	(35.84% popisa)	
Preko 18 god. =	69,736	(Podaci iz popisa - maloletnici)	
Podaci sa BS za 2012 - Broj odraslih prema popisu =	25,713	pretpostavljeni preminuli i dijaspora	

Prosečan broj maloletnika na Kosovu ispod 18 godina starosti iznosi oko 35% ukupnog broja stanovnika. Na osnovu popisnih podataka i našeg proračuna¹⁸, u Uroševcu procenat maloletnika (ispod 18 godina starosti) iznosi 35.8% (35.5% u Kačaniku). Nakon što od popisnih podataka oduzmemo maloletnike (38,954), zaključujemo da ima najviše 69,736 odraslih sa pravom glasa u Opštini Uroševac (u poređenju sa spiskom koji broji 95,449).

Razlika između biračkog spiska i odraslih iz broja stanovnika iznosi 25,713. Ova razlika postoji zbog činjenice da su popisom obuhvaćeni samo stanovnici a ne i dijaspora. Birački spisak obuhvata dijasporu, pošto većina još uvek ima

pravo glasa. Istovremeno, nije tajna da birački spisak ima na hiljade preminulih, koji nisu uračunati u broj stanovnika.

Izborni trendovi u Kačaniku (2000-2012)

Veličina biračkog spiska		% godišnje razlike	
Lokalna skupština (2000)	24,905		
Nacionalna (2001)	27,920	+12.1%	2000 - 2001
Lokalna skupština (2002)	30,337	+8.7%	2001 - 2002
Nacionalna (2004)	31,948	+2.7%	2002 - 2004
3 izbora (2007)	34,830	+3.0%	2004 - 2007
2 lokalnih izbora (2009)	29,397	-7.8%	2007 - 2009
Nacionalni (2010)	30,308	+3.1%	2009 - 2010
Vanredni izbori za gradonačelnika (2012)	31,473	+2.6%	2010 - 2012
Popis (ukupan broj stanovnika u 2011)	33,454		
Proračun nepoklapanja broja podobnih birača iz popisa i sa biračkog spiska			
Maloletnici ispod 18 god. =	11,876	(35.5% popisa)	
Preko 18 god. =	21,578	(Podaci iz popisa - maloletnici)	
Podaci sa BS za 2012 - Broj odraslih prema popisu =	9,895	pretpostavljeni preminuli i dijaspora	

Ova cifra je alarmantna prvenstveno zbog toga što ostavlja značajan prostor za moguće manipulacije. Sa pravom organizacijom, ovo je ogroman prostor u kome se može glasati lažno sa dalekom mogućnošću da se za to bilo ko i uhvati.

Situacija u Kačaniku slična je onoj u Uroševcu. Ukoliko oduzmemo broj maloletnika, koji iznosi 35,5% na osnovu popisnih podataka, posledična cifra iznosi 21,578 odraslih sa pravom glasa. Broj birača takođe je smanjen za oko 7,8% u periodu od 2007. do 2009. godine, usled uspostavljanja

nove Opštine Elez han.

Ukoliko uporedimo BS i podatke proizašle iz popisa, dolazimo do 31.4% ili 9,895 lica za koje pretpostavljamo da su ili preminuli ili žive u dijaspori. Institut D4D sproveo je reviziju BS-a u Kačaniku i rezultati ove revizije još jednom potvrđuju naše nalaze o nepoklapanjima na BS-u. Revizija BS za Kačanik pokazuje da 19% lica sa spiska živi u dijaspori i da je 3% ovih birača preminulo. Pretpostavljamo da se dodatnih 7% od 31.4% nalazi na Kosovu ali žive u nekoj drugoj opštini—ovo su ljudi o kojima nismo mogli da pronađemo nikakve informacije.

Birački spisak za 2012 Minus **podaci iz popisa o odraslima** =
9,895 (31.4%)

Ovo su uglavnom preminuli ili dijaspora. Kao što je pokazala naša revizija BS-a za Kačanik, ove dve kategorije obuhvataju:	
Preminule:	3%
Dijasporu:	19%
A dodatnih 9% verovatno je objašnjeno:	
U drugim opštinama na Kosovu:	5%
Bez informacija o njima:	7%

Institut D4D dobio je opsežne informacije od posmatrača na terenu da u mnogim BM-ima, posebno u selima, članovi biračkog odbora znaju koji ljudi sa biračkog spiska žive u inostranstvu, koji su se preselili u druge opštine na Kosovu ili su preminuli.

Kada je CIK dobio poslednji izvod iz spiska civilno registrovanog stanovništva od Ministarstva unutrašnjih poslova, oni su dobili i izveštaj sa imenima na BS-u lica koja su najverovatnije preminula. Međutim, usled komplikovanih postupaka, ova imena nisu mogla da se uklone sa biračkog spiska. Dana 17. aprila, CIK je odlučio da ukloni 250 imena sa BS-a za Uroševac nakon što je dobio izveštaj Sekretarijata CIK-

a. CIK je bio skoro siguran da dodatnih 1,300 imena pripada licima koja su preminula. Međutim, zbog činjenice da umrlice ovih lica nisu imale lični broj ili su otkucane sa greškama, bilo je nemoguće ukloniti ih i proveriti da li su zaista preminuli.

Revizija BS u Đurđedelu	
A. Lokalitet kao na BS	150
B. Drugi lokalitet	27
C. Druga opština	23
D. Van Kosova	104
E. Preminuli	19
Bez informacija	13
Ukupno	336
Odziv je 2010. bio	92.3%

Odziv u Đurđedelu 2012.	
31. Shukri Luta (VV)	35
32. Besim Ilazi (PDK)	36
33. Sahit Bela (LDK)	1
34. Kjani Berisha (AKR)	5
35. Tahir Çaka (AAK)	19
Totali	96
Procenat prijavljenog odziva	28.9%
Stvaran odziv	54.2%

Jedno selo u Kačaniku još jedan je primer koliko birački spisak može da bude problematičan i kako može negativno uticati na ceo proces glasanja. Rezultati revizije u selu Gjurgjedell ističu da je od 336 birača upisanih na birački spisak, 150 identifikovano na istoj adresi, 27 u okviru opštine Kačanik ali na različitoj adresi, 23 van opštine ali u okviru Kosova, 104 van zemlje, 19 je identifikovano kao preminuli a o 13 registrovanih birača nisu postojali nikakvi podaci.

Rezultati za 2010. godinu pokazuju da je u selu Gjurgjedell glasalo 92.3% ili 310 ljudi. Da bi se postigao odziv od 92.3%, morali su da glasaju svi iz gore pomenutih kategorija—uključujući i nekolicinu onih koji su preminuli.

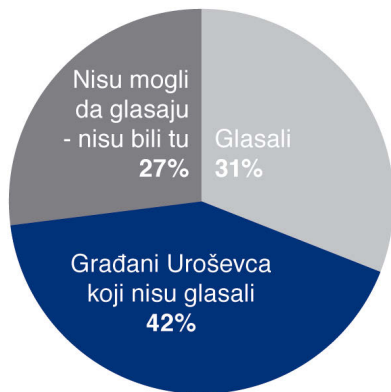
Na izborima za gradonačelnika održanim u Kačaniku 2012. godine, iz sela Gjurgjedell 96 ljudi ili 28.9% izašlo je da glasa—što ukazuje da ovog puta nije glasano u ime preminulih ili onih u dijaspori. Da je ažuriran birački spisak, odziv u selu Gjurgjedell bio bi preko 54%, što je realan odziv koji daje veću legitimnost izabranom gradonačelniku.

Ove cifre predstavljaju samo delić stvarnog izazova. CIK je usvojio birački spisak 19. aprila, sa jednim glasom protiv (Vetëvendosje), iako su bili svesni postojećih problema. MUP i CIK trebalo je da urade mnogo više kako bi smanjili prostor za neregularnosti sa BS-om na dan izbora.

Odziv

Odziv na vanrednim izborima 2012. godine bio je prilično nizak, nešto ispod 31% u Uroševcu i 35% u Kačaniku. Odziv u drugom krugu izbora u Uroševcu bio je još manji (28%), što je i bilo za očekivati.

Stvaran odziv u Uroševcu

Nizak odziv može se objasniti kombinacijom razloga: (a) umorom od izbora, usled čestih izbora, (b) izbornim prevarama, (c) kratkim predstojećim mandatom. Međutim, odziv i nije toliko nizak koliko to cifre pokazuju, pošto, je, kao što je ilustrovano u prethodnom delu, birački spisak naduvan.

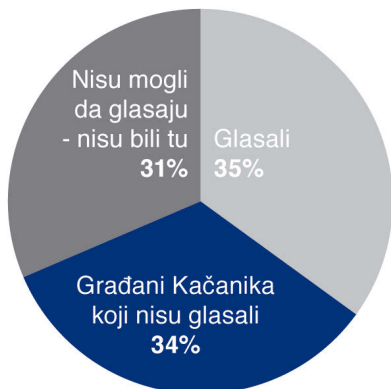
Kao što je institut D4D ocenio u nekim od ranijih studija i što ponovo ističe u ovoj publikaciji, prijavljeni odziv nije precizan odraz pošto je birački spisak veoma naduvan sa na stotine hiljada članova iz dijaspore na istom spisku i mnogim imenima preminulih koja još uvek nisu uklonjena sa spiska.

Stavljanje odziva u kontekst

Stvarni odziv veći je od gore navedenog procenta. Kao što je istaknuto ranije u ovom izveštaju, birački spiskovi sadrže na

hiljade imena ljudi koji su se ili preselili u inostranstvo ili su preminuli. Od presudnog je značaja da se uporedi broj birača ne samo sa netačnim biračkim spiskom, već i sa brojem birača koji žive u opštini.

Stvaran odziv u Kačaniku

Odziv od 31% treba da se stavi u kontekst netačnog biračkog spiska. Ukoliko oduzmemo broj preminulih ili onih koji žive u inostranstvu, broj podobnih birača dostiže 69,736, što je veličina biračkog tela koje zapravo može glasati na dan izbora.

Prijavljeni odziv od 28,643, od 69,736, sačinjava 41% što je stvarni odziv koji ukazuje da je birački spisak bio tačniji. Slično, u Kačaniku,

odziv od 35% iznosio bi 51%, sa prilagođenim ciframa o biračkom telu. Ovo je korisno sredstvo da se uporedi stvaran odziv sa prijavljenim odzivom u anketama, kako bi se bolje ocenile ove cifre i zapazio sumnjivo visoki odziv.

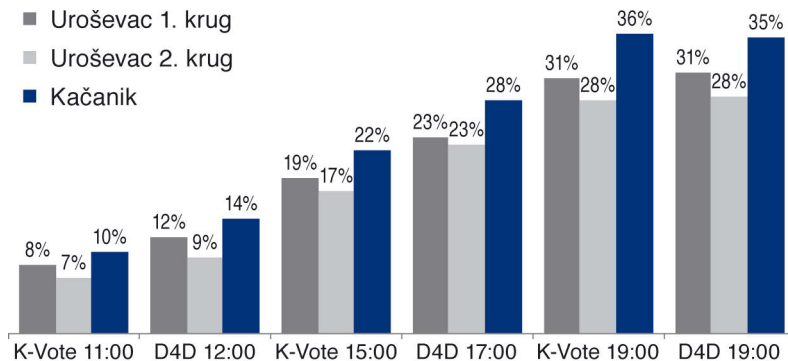
D4D sproveo je slične analize za sve opštine i po svemu sudeći nepoklapanje na nivou celog Kosova iznosi 31% (nakon što se oduzmu birači koji ne žive u mestu prebivališta iz prijavljenog odziva). Ove cifre ukazuju da odziv od preko 70%, sa trenutno netačnim biračkim spiskom, tehnički nije moguć i da bi zasigurno dokazao prevaru.

Odziv na dan izbora

Posmatrači su beležili cifre o odzivu tri puta tokom dana izbora, koje su odgovarale ciframa predstavljenim od strane CIK-a.

Samo 11.5% birača sa pravom glasa u Uroševcu glasalo je do podneva, dok je u ruralnijem Kačaniku odziv do podneva iznosio skoro 14%. U drugim segmentima, odziv je tokom dana zabeležio interesantan trend.

Odziv na dan izbora

U poslednja dva sata dana izbora došlo je do velikog skoka u odzivu birača. Oko jedna trećina birača glasala je između 17:00 i 19:00 časova, što je bio trend i u Kačaniku. Većina izbornih stručnjaka dobro zna da veoma mali broj birača izlazi na birališta u ovim satima. Održavanje ovih izbora u proleće, okarakterisano je kao pozitivan faktor i vreme je to i omogućavalo, ali je dobro poznato da većina Kosovaca obično glasa dosta pre 17:00 časova.

Ovo glasanje u “poslednjem trenutku” stvara sumnju o mogućem “zastrašivanju” ili čak “manipulisanju” birača da glasaju za određenog kandidata. Ova pojava mogla bi olako postati predmet manipulacije posebno u slučajevima kada se izbori održavaju u jesen i ima manje dnevne svetlosti u poslepodnevnim časovima.

Rezultati glasanja

Brzi izbori za gradonačelnika u Uroševcu i Kačaniku bili su prvi na Kosovu od izbornog procesa prožetog nedostacima koji je održan decembra 2010. Kao što je to slučaj sa svakim izbornim procesom, oni su poslužili kao barometar da se izmeri učinak vlade na lokalnom i nacionalnom nivou i opšte raspoloženje birača. PDK je pobedio u obe izborne kampanje, dok je LDK bio drugi u Uroševcu a Alijansa za budućnost Kosova (AAK) bila je druga u Kačaniku.

Podrška političkih stranaka u Uroševcu

Na vanrednim izborima za gradonačelnika u Uroševcu postojala je konkurencija između osam političkih subjekata. Svih sedam političkih subjekata koji zastupaju albansku većinu u Skupštini Kosova učestvovalo je na prevremenim izborima za gradonačelnika. Sa narodnom skupštinom na sredini svog aktuelnog mandata, izborna trka u Uroševcu sagledana je kao način da se izmeri puls javnosti. Jedan nezavisan kandidat takođe je učestvovao ali je njegov rezultat bio skroman. Nisu formirane nikakve predizborne koalicije, čak ni između stranaka u koaliciji na nacionalnom nivou.

Od 31% birača koji su izašli i glasali, dve trećine podržalo je stranke PDK i LDK. Ukoliko pretpostavimo da su stranački militanti izašli da glasaju na istom nivou kao i u prvom krugu, onda možemo da zaključimo da je više od dve trećine birača drugih stranaka izašlo da glasa za jednog od dvoje finalista.

U prvom krugu, Agim Aliu (PDK) dobio je nešto više od polovine glasova njegovog prethodnika sa izbora 2009. godine i 9% manje od glasova koje je stranka osvojila na izborima za skupštinu opštine 2009. godine.

Nakon skoro kraha stranke LDD, ogranak stranke LDD

ponovo se pridružio stranki LDK, koja je podržala kao kandidata, ni manje ni više do vođu frakcije koja je dovela do raspada, Adema Salihaja. Pre toga, LDD je proizašao iz stranke LDK, koja je bila veoma jaka u Uroševcu (posebno u 2007. godini kada je bila druga najveća stranka u ovoj opštini).

2009. godine, stranka LDK uživala je podršku 4,948 birača a LDD podršku 5,621 birača. U prvom krugu izbora održanih 2012, LDK je osvojio 6,903 glasa, samo 65% glasova koje su LDK i LDD imali zajedno u 2009. Salihaj je takođe ostvario lošiji rezultat u odnosu na rezultate izbora na nacionalnom nivou održanih 2010.

Promene u podršci političkih stranaka

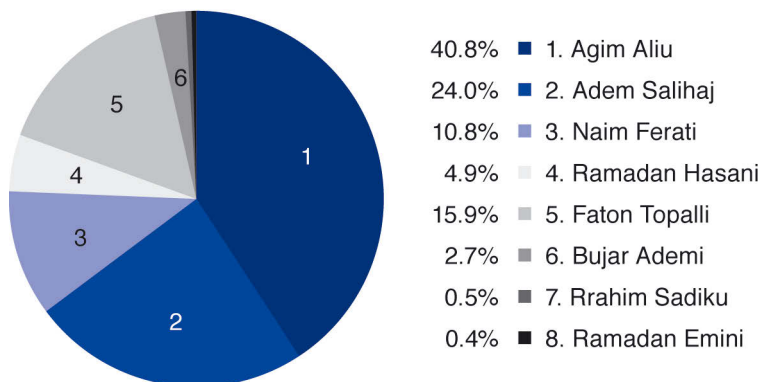
Uroševac	LDK	LDD	PDK	AAK	AKR	VV
Lokalna skupština 2000	28,141		11,077	821		
Nacionalna 2001	26,846		11,727	1,763		
Lokalna skupština 2002	25,746		12,648	1,658		
Nacionalna 2004	24,418		11,458	1,472		
Narodna skupština 2007	4,957	7,787	12,441	1,179	4,742	
Lokalne skupštine 2007	4,989	7,704	12,050	1,379	4,897	
Izbori za gradonačelnika 2007	5,092	9,635	14,562	1,143	4,373	
2. krug izbora za gradonačelnike 2007		8,697	14,902			
Lokalne skupštine 2009	4,948	5,621	12,866	2,575	4,651	
Izbori za gradonačelnika 2009	4,411	6,100	19,360	1,722	6,233	
Narodna skupština 2010	8,892	1,556	12,199	2,307	3,372	7,429
Izbori za gradonačelnika 2012	6,903		11,712	3,116	1,403	4,564
2. krug izbora za gradonačelnike 2012	11,100		15,102			

Glavni gubitnik na prevremenim izborima za gradonačelnika održanim 2012. godine u Uroševcu bila je stranka AKR koja

je izgubila oko dve trećine svojih glasova u poređenju sa 2009. i 2010. Glavni razlog za ovaj ozbiljan gubitak bio je da je njihov uspešan kandidat prešao u AAK a time i više od 10% glasova. AAK je poboljšao svoj rezultat za skoro jednu trećinu kao posledica dolaska ovog novog kandidata u njegove redove. AAK je jedina stranka koja je poboljšala svoj rezultat u 2012. u poređenju sa prethodnim izborima.

Kandidat pokreta Vetëvendosje!, koji se kandidovao po prvi put, osvojio je treće mesto sa 4,564 glasova, ali je sakupio samo 61% glasova koje je VV osvojio u Uroševcu na nacionalnim izborima 2010. godine.

Uroševac 1. Krug, rezultati po kandidatima

U drugom krugu izbora, kandidat stranke PDK Aliu, osvojio je 29% više glasova u odnosu na prvi krug (3,390 glasova) dok je kandidat stranke LDK osvojio 60% više glasova nego u prvom krugu. Uprkos glasovima 'iz ljutnje' koji su druge stranke po svemu sudeći dale drugom kandidatu, ovo nije bilo dovoljno da se utiče na konačan rezultat.

Analiza gradskih/seoskih sredina

Na Kosovu preovlađuju određene razlike između gradskih i

seoskih sredina. Birači u seoskim oblastima bili su disciplinovaniji, glasajući na nivou od 32.4% u poređenju sa 27.1% iz gradskih oblasti.¹⁹

Kandidat stranke PDK osvojio je skoro podjednaki broj glasova u obe oblasti, dok su drugi kandidati u određenom obimu bili preferirani više od jedne grupacije. Kandidat stranke LDK ostvario je daleko bolji rezultat u seoskim područjima gde je osvojio skoro 4% više glasova nego u gradskim, a sličan trend važi i za AAK, AKR i PD. Trend je bio suprotan za pokret Vetëvendosje. VV je osvojio skoro 6% više glasova u gradskim područjima u poređenju sa okolnim selima.

Rezultati po lokaciji

Uroševac 1. Krug Kandidati	Gradske		Seoske	
	No	%	No	%
Naim Ferati (AAK)	1,407	10%	1,652	11%
Bujar Ademi (PD)	331	2%	407	3%
Faton Topalli (VV)	2,552	19%	1,963	13%
Rrahim Sadiku (IP)	65	0%	77	1%
Ramadan Hasani (AKR)	576	4%	788	5%
Agim Aliu (PDK)	5,470	41%	6,057	41%
Adem Salihaj (LDK)	2,985	22%	3,828	26%
Ramadan Emini (LB)	68	1%	43	0%
Vazeci glasacki listici	13,454	27%	14,815	32%
Uroševac 1. Krug	Gradske		Seoske	
	No	%	No	%
Agim Aliu (PDK)	6,503	60%	8,332	56%
Adem Salihaj (LDK)	4,394	40%	6,516	44%
Vazeci glasacki listici	10,897	100%	14,848	100%
Ukupan broj biraca	49,728	22%	45,721	32%

Široko rasprostranjeno razočaranje u Kačaniku

Vredi istaći da su sve političke stranke koje su učestvovala na izborima za gradonačelnika u Kačaniku 2012. godine izgubile svoju podršku u poređenju sa prethodnim izborima iz 2009.

Najveći gubitnik u Kačaniku bila je stranka LDK, sa samo 615 glasova. Stranka LDK ostvarila je svoj najgori izborni rezultat od 2000. godine, oko 74% manji u odnosu na 2009. Takođe je opala podrška za stranku AKR i stranka se rangirala kao četvrta sa samo 541 glasom (61% manje glasova nego u 2009).

Promene u podršci političkih stranaka

Kačanik	LDK	LDD	PDK	AAK	AKR	VV
Lokalna skupština 2000	7,069		9,302	900		
Nacionalna 2001	7,201		7,632	903		
Lokalna skupština 2002	7,910		8,643	844		
Nacionalna 2004	7,205		9,329	918		
Narodna skupština 2007	856	856	8,757	1,090	1,566	
Lokalne skupštine 2007	2,829	1,038	8,537	1,657	1,706	
Izbori za gradonačelnika 2007	3,012	1,077	7,147	1,675	1,767	
2. krug izbora za gradonačelnike 2007	3,291		9,662			
Lokalne skupštine 2009	2,205	333	6,374	3,411	1,068	
Izbori za gradonačelnika 2009	2,299		7,008	3,860	1,303	
Narodna skupština 2010			7,633	5,479		
Izbori za gradonačelnika 2012	2,137	206	6,491	1,965	938	2,607
2. krug izbora za gradonačelnike 2012	615		5,845	2,239	541	1,810

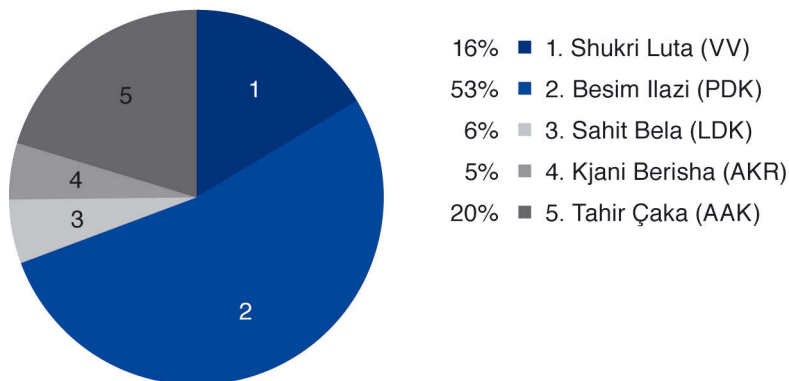
Stranka AAK osvojila je 43% manje glasova nego u prvom krugu izbora za gradonačelnika 2009. godine ili 60% manje

nego u drugom krugu izbora iz 2009. Stranka PDK osvojila je 5,845 glasova ili 18% manje nego na izborima za gradonačelnika 2009. VV nije učestvovao 2009. ali u poređenju sa 2010, VV je osvojio oko jednu trećinu manje glasova (ukoliko uporedimo njihove rezultate sa lokalnih izbora 2012. u Kačaniku i rezultate nacionalnih izbora u ovoj opštini u 2010). Ukoliko se u Kačaniku nastavi ovaj trend, legitimnost čelnika opštine Kačanik preobratice se u veliki problem.

Pobeda kandidata PDK, Besima Ilazija, nije osporena u Kačaniku pošto je uspeo da pobedi na izborima u prvom krugu sa skoro 53% glasova.

Tahir Caka iz stranke AAK bio je drugi po redu sa više od 20% glasova, dok je stranka LDK iznenađujuće osvojila samo nešto više od 5%.

Izborni rezultati u Kačaniku

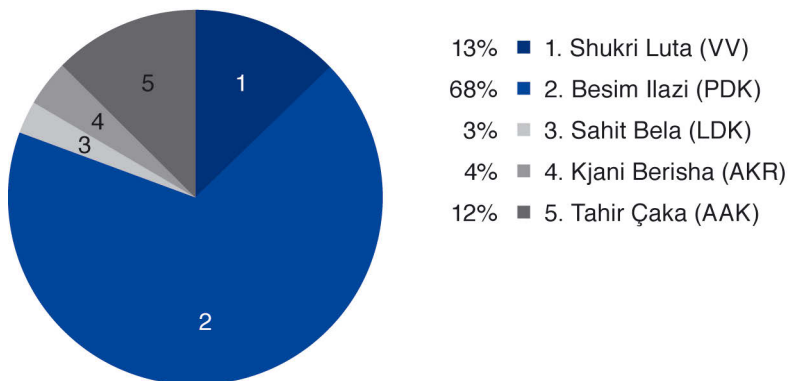
Srazmera glasova između gradskih i seoskih područja u Kačaniku

Bliži pogled na rezultate glasanja na svakom biračkom mestu ukazuje na velika nepoklapanja među glasovima u

gradskim i seoskim oblastima. Besim Ilazi (PDK) osvojio je skoro 70% glasova u seoskim područjima. Budući gradonačelnik osvojio je približno isti broj glasova u gradskim oblastima kao i kandidat stranke AAK na nivou od 31%, sa time da kandidat VV nije puno zaostajao sa 22%. Ali rezultat stranke PDK od skoro 90% u seoskim oblastima Kačanika bio je neviđen do tada.

Potrebno je sprovesti dalja istraživanja kako bi se ocenilo da li je stranka PDK više usredsredila svoju kampanju na seoske oblasti i koliko je uticajna ova stranka u selima.

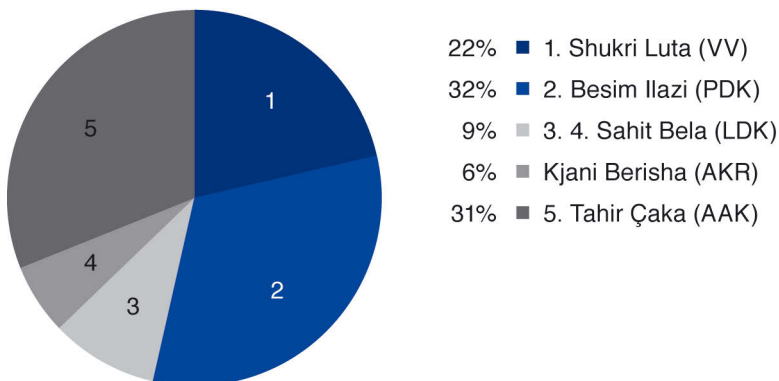
Procenat glasova osvojenih u seoskim oblastima, Kačanik

Institut D4D ima bojazan da intenzivno ciljno pozivanje birača može biti jedno od objašnjenja velike razlike u rezultatima između grada Kačanika i njegovih okolnih sela. Stranke na Kosovu nemaju nikakve ideološke profile, te je u skladu sa tim malo verovatno zapaziti bilo kakve ideološke razlike na osnovu lokacije. Uporedbe radi, Uroševac je pokazao da su razlike u glasačkim trendovima između sela i grada veoma male. Štaviše, razlika u razvoju između, na primer, Kačanika i njegovih sela nije velika i zasigurno ne oslikava razlike kao što je to slučaj sa onima između

kosmopolitskih gradova i konzervativnih okolnih područja (npr. München u odnosu na preostali deo Bavarije).

Procenat glasova osvojenih u gradskim oblastima, Kačanik

Institut D4D veruje da je zastrašivanje koje se vrši pozivanjem i drugim sredstvima, delotvornije u selima. Usled njihove male veličine, zapažena sveprisutnost stranke je delotvornija. Tokom predizborne kampanje, moglo se čuti da pristalice opozicionih stranaka nisu prisustvovala mitinzima usled straha od odmazde i nasilnog gubitka njihovih radnih mesta. Potrebno je sprovesti detaljnije studije, kako bi se ocenio stvaran obim zastrašivanja, i kako bi se zagovaralo uređivanje ovakvog vida neregularnosti.

Nevažeci glasački listići

U jednoj od ranijih studija o izbornim trendovima, D4D je pokazao da je prosečna stopa nevažecih glasačkih listića na izborima 2010. godine iznosila 3,8%.

Međutim, glasački listići za izbore za gradonačelnika, bili su prosti: sadržali su samo imena potencijalnog kandidata za gradonačelnika i trebalo je štiklirati ime samo jednog od ovih kandidata. Prethodno je postojao značajan broj

nevažećih glasačkih listića zbog zabune koja je izazvana pre svega činjenicom da se dvoje do troje izbora održavalo istovremeno.

Procenat nevažećih glasačkih listića

Ukupno, bilo je 327 nevažećih glasačkih listića u Uroševcu i 122 nevažeća glasačka listića u Kačaniku. Postoji nešto sumnjiviji trend kada govorimo o nevažećim glasačkim listićima u drugom krugu izbora u Uroševcu, gde je ova stopa bila viša nego u prvom krugu izbora za 1.6% ili sa ukupno 90 nevažećih glasačkih listića više. Glasački listić za drugi krug izbora sadržao je samo dva imena, a od birača je zatraženo da štiklira samo jedno od njih (u prvom krugu bilo je sedam kandidata), tako da je bilo jednostavnije glasati (nego u prvom krugu) i manje verovatno da će glasački listić biti poništen. Trend koji je primećen na prošlim izborima pokazuje da uopšteno postoji niži stepen nevažećih glasačkih listića u drugom izbornom krugu.

Trend nevažećih glasačkih listića u Uroševcu govori suprotno. Povrh toga, ovi nevažeći glasački listići skoncentrisani su u odabranim oblastima, čineći neregularnosti još problematičnijim. Bilo je tri biračka mesta na kojima je procenat nevažećih glasačkih listića dostigao oko 10% svih glasačkih listića, što bi CIK trebalo da istraži.

Žene i manje zastupljene grupe

Rodna ravnopravnost među članovima biračkih odbora

Muškarci su prevashodno dominirali u sastavu biračkih odbora (BO), posebno u seoskim područjima. Žene su bolje zastupljene u Skupštini (usled kvote) nego u BO-ima gde njihova zastupljenost zavisi od stranačke volje.

Procenat žena u sastavu biračkog odbora

	Ukupno	Gradske	Seoske
Uroševac	21%	25%	17%
Kačanik	9%	10%	8%

Svaki četvrti član biračkog odbora u Uroševcu bila je žena, dok je ovo bio slučaj sa svakim šestim članom BO-a u uroševačkim seoskim područjima. U Kačaniku, zastupljenost žena u BO-ima bila je još niža – prema obrascima popunjenim od strane naših posmatrača, bilo je samo 8.7% žena u sastavu biračkih odbora na dan izbora u Kačaniku. Stranački posmatrači prevashodno su bili muškarci, ali ovo nije mereno kvantitativno. U 2007. godini, žene su otprilike bile svaki četvrti član biračkog odbora. Shodno tome, učešće žena pogoršalo se u Uroševcu i Kačaniku u odnosu na prosek na nivou Kosova za 2007.²⁰

Institut D4D ponovo naglašava činjenicu da žene imaju važnu ulogu koju treba da odigraju na biračkim mestima, potencijalno smanjujući prevaru i uopšteno, osnažujući učešće i odziv žena.

Odziv žena

Institut D4D propratio je odziv ženskih birača prebrojavanjem žena koje su glasale u nasumično

odabranom vremenskom intervalu od pola sata tokom dana izbora.

Procenat ženskih birača u Uroševcu i Kačaniku iznosio je 37.5% (isti nivo za gradska i seoska područja) na osnovu rezultata koje smo dobili iz pouzdanih izveštaja sa 111 biračkih mesta.²¹ Ono što je interesantno napomenuti, odziv žena u Kačaniku iznosio je čak 40% (42.4% u gradu Kačaniku i 38.7% u selima).

Procenat žena birača

	Žene	Muškarci
Uroševac	38%	62%
Kačanik	40%	60%

Iako je srazmera žena u sastavu biračkih odbora u Kačaniku bila niža nego u Uroševcu—9 % u Kačaniku u odnosu na 21% u Uroševcu—odziv žena bio je veći nego u Uroševcu. Visoki odziv u Kačaniku može ukazati na masovno stranačko animiranje žena da izađu na birališta. Gledano u celosti, ova cifra zabeležila je poboljšanje u odnosu na 2007. godinu, kada je iznosila 33% na nivou Kosova.²²

Ovaj nivo učešća značajno je niži u odnosu na muškarce ali ono što govori još više jeste činjenica da je većina žena birača došla u pratnji muškarca (supruga ili sina). Glasovi žena takođe su tesno povezivani sa pojavom porodičnog glasanja, što ukazuje da mnoge od njih nisu glasale po svom nahođenju.

Lica sa invaliditetom

Više od dve trećine biračkih mesta ne omogućava pristup licima sa invaliditetom. Na izborim u Uroševcu, 68% biračkih centara nije bilo pristupačno hendikepiranim biračima. Ovo je bio slučaj i na 76% biračkih centara u Kačaniku. Iznenađuje da je situacija bila gora u gradskim

područjima (gde je većina biračkih centara imala nekoliko spratova) sa 74%, dok su seoska područja bila neznatno bolja sa nemogućnošću pristupa na 62%. Uporedbe radi, na opštim i lokalnim izborima na celom Kosovu održanih 2007. godine preovlađivala je nemogućnost pristupa od 54% za lica sa invaliditetom.²³

Mali broj pristupačnih biračkih centara doveo je do niskog odziva među licima sa invaliditetom. Ova pojava i dalje u praksi obespravljuje birače sa invaliditetom da iskoriste svoje pravo glasa. Ulaganje u rampe predstavljalo bi korisnu investiciju u tom smislu, pošto bi omogućilo pristup ne samo biračima već i deci sa invaliditetom, imajući u vidu činjenicu da se većina biračkih centara otvara u javnim školskim ustanovama.

Zaključci

Gorko iskustvo izbornog procesa praćenog prevarama 2010. godine zajedno sa ponovnim prebrojavanjem i ponovnim glasanjem koje je usledilo, delimično je umanjeno pravednijim izbornim procesima koji su održani u Uroševcu i Kačaniku. Čak i sa manjim ulozima na ovim lokalnim izborima i sa nižim trendom neregularnosti, bilo bi pogrešno smatrati da postoji prostor za komfor kada govorimo o učinku izborne administracije. Zapravo, dokazi koje su nam naši posmatrači dali pokazuju da je čak i ovaj izborni proces imao svoj pravedan udeo neregularnosti, uključujući pritisak nad biračima i slučajeve politizovanih i neprofesionalnih članova biračkih odbora.

Na osnovu preporuka instituta D4D, CIK je preduzeo neophodne mere kako bi srazmerno podelio funkcije kontrolora isprava među strankama koje su se kandidovale na izborima. Povrh toga, ove preporuke dovele su do toga da se posmatračima da novo mesto iz članova biračkih odbora, što im je pružilo priliku da bolje nadgledaju ovaj ključni elemenat izbornog procesa. Ponovo su se javili problemi sa biračkim spiskom u obe opštine, koji su doveli i do neregularnosti glasanja u tuđe ime i birača koji su se vodili na pogrešnim biračkim lokacijama.

Članovi biračkih odbora, na koje je uglavnom svaljena krivica za nepropisan izborni proces 2010, ovog puta su bolje odradili svoj posao. Međutim, i dalje je bilo slučajeva u kojima nisu uspeli da spreče i zaustave neregularnosti. Porodično glasanje primećeno je na brojnim biračkim mestima. Pored nemogućnosti da se zaustavi porodično glasanje, primećena je neadekvatna obuka članova biračkih odbora u određenim postupcima. Na primer, naši posmatrači prijavili su slučajeve u kojima članovi biračkih odbora nisu bili sigurni kako da ubace prebrojane glasačke listiće u odgovarajuće vreće.

Obavljajući ulogu upravnika biračkih mesta, direktori škola i dalje prekoračuju svoja ovlašćenja kada govorimo o vršenju uticaja, dok i dalje ne ostvaruju dovoljan učinak kada govorimo o održavanju mirne atmosfere za glasanje u biračkom centru. Ovo je naglašeno političkom opredeljenošću većine direktora škola. Slične zabrinutosti iznete su i kada govorimo o pomoćnom osoblju koje radi za pomoćnim pultom u biračkom centru.

Nizak odziv birača u obe opštine na izborima na kojima se bira čelnik opštine—koji će voditi budžet i plan opštine i sprovesti infrastrukturne projekte—ukazuje na nepoverenje u izborni proces. Pored toga, razlog za ovo mogla bi biti gore pomenuta činjenica da su birački spiskovi naduvani, i da obuhvataju imena lica koja ne žive u ovim opštinama i čak i preminule birače.

Preporuke koje su date u nastavku usredsređuju se na to da se poboljša upravljanje kako biračkim centrima tako i biračkim mestima. One sadrže nekoliko odredbi koje bi trebalo da se uključe u relevantno izbornu zakonodavstvo kako bi se isključile neregularnosti i kako bi se poveo manje politizovan i reprezentativniji izborni proces.

Preporuke

Upravi biračkih centara

Direktori škola bi trebalo da imaju samo logističku ulogu

Direktori škola ne bi više trebalo da obavljaju ulogu upravnika BC-a. Oni bi trebalo da imaju samo tehničku ulogu na dan izbora, da uključe agregat i da otvore učionice za glasanje. Štaviše, CIK bi trebalo da pripremi detaljan opis posla upravnika BM-a.

Depolitizovati Pomoćni pult

Iako je CIK potpuno upoznat da su direktori škola politički opredeljeni, odlučeno je većinom glasova da osoblje pomoćnog pulta u biračkim centrima bude imenovano od strane upravnika BC-a (direktora škola) na njihovu diskreciju i da potiče iz školskog kadra. Sastav Pomoćnog pulta takođe bi trebalo da se uredi zakonom, čime će se osigurati da isti nije politički opredeljen i pod političkim uticajem.

Birački odbori

Uloga članova biračkih odbora

Uloga članova biračkih odbora na dan izbora veoma je važna za postizanje slobodnih i fer izbora. Shodno tome, njihove odgovornosti trebalo bi da se uredi zakonom i ne bi trebalo da budu ostavljene diskreciji jednog ili nekoliko pojedinaca, kao što je to bio slučaj do sada. Institucionalizacija uloge članova biračkih odbora poboljšaće izborni proces i izbeći će bilo kakvu nepotrebnu politizaciju.

Veličina BO-a trebalo bi da se uredi zakonom

CIK ne bi trebalo da odlučuje koliko članova bi konkretan BO trebalo da ima. Ranije se dešavalo da je CIK donosio

odluke o ovom pitanju, ponekada svodeći broj članova biračkog odbora na minimum. Pošto je ova praksa imala negativan uticaj na izborni proces, u nastavku bi trebalo da se uredi odgovarajućim zakonom.

Rodna zastupljenost BO-a

CIK bi trebalo da usvoji uredbu kojom će naložiti političkim subjektima da imenuju žene u sastav BO-a na nivou od najmanje 30%. Zastupljenost žena bila je veoma niska do sada.

Dodeliti članove biračkih odbora u sve druge opštine sem u onima u kojima isti glasaju.

Članovi BO-a ne bi trebalo da budu birači u opštinama u koje su dodeljeni na dan izbora (a članovi BO-a trebalo bi da dolaze iz različitih opština). Takođe bi trebalo nasumično dodeljivati uloge članova BO-a.

Posmatranje

Glasačke kabine trebalo bi da se okrenu u smeru koji omogućava posmatračima da vide leđa birača

Ovim novim položajem, i dalje je očuvana tajnost glasa i smanjuje se mogućnost da se glasački listić zameni sličnim papirom. Ova široko rasprostranjena međunarodna praksa smanjuje mogućnost da birači fotografišu svoj glasački listić ili da zamene prazan glasački listić drugim koji birači mogu izvaditi iz svojih džepova.

Posmatračima bi trebalo dozvoliti da sednu iza članova BO-a na BM-ima

Sedenjem iza članova odbora, posmatrači su u mogućnosti da prisnije prorate postupak glasanja.

Smanjiti broj posmatrača iz političkih stranaka

Politički subjekti koji učestvuju u izbornom procesu trebalo bi da polažu pravo da imenuju samo jednog posmatrača u BM-u i ovo bi trebalo predvideti zakonom. Pošto većina političkih stranaka ima jednog člana BO-a, više je nego dovoljno da imaju samo jednog posmatrača. Pored toga, trebalo bi urediti zakonom ukupan broj akreditovanih posmatrača, čime bi političke stranke imale pravo da akredituju samo 10% posmatrača više u odnosu na broj biračkih mesta.

Veliki brojevi akreditovanih posmatrača iz političkih subjekata stvaraju bespotrebne gužve na i oko BM-a vršeći pritisak na birače.

Bedževi treba da su vidljivi u svakom trenutku

Ima i onih koji su nosili bedževe naopačke na nekoliko biračkih mesta. Ova loša praksa trebalo bi da se uredi posebnom uredbom CIK-a kojom će se izricati striktno kazne onima koji nepropisno nose svoje bedževe i političkim strankama kojima isti pripadaju. U slučajevima u kojima neko nosi tuđi bedž kako bi ušao na biračko mesto, dato lice bi trebalo da se tretira kao izborni manipulator i trebalo bi da se krivično goni u skladu sa zakonskim odredbama.

CIK

Trebalo bi umanjiti zakonodavna ovlašćenja CIK-a

Sadašnji okvir daje CIK-u velika pravna ovlašćenja. Značajni delovi izbornih pravila trebalo bi da se uključe u sadržinu izbornog zakonika i zakona. CIK bi trebalo da bude izvršilac izbornih pravila a ne da ima zakonodavnu ulogu.

Ojačati ovlašćenja Sekretarijata

Sekretarijat bi trebalo da dobije veći broj nadležnosti kako bi

se preobratio u stručno telo koje je funkcionalno i koje se ne oslanja preterano na Komisiju. Trebalo bi uložiti više u obuku i izgradnju kapaciteta sekretarijata.

Sastav CIK-a uravnotežen između pozicije i opozicije

Treba uravnotežiti članove CIK-a, isključujući predsedavajućeg, na podjednak broj predstavnika iz vladajuće stranke i opozicije. Prva mesta dodeljuju se subjektima koji se kandiduju za rezervisana mesta u Skupštini a druga mesta dodeljuju se kako bi se postigla ravnoteža između većine i opozicije. Ista formula trebalo bi da se upotrebi pri utvrđivanju sastava OIK-a i BO-a.

Detaljni proceduralni priručnik

Priručnici namenjeni članovima biračkih odbora trebalo bi da sadrže najnovije detalje. U mnogim slučajevima na dan izbora, članovi biračkog odbora našli su se u situacijama u kojima nisu bili sigurni šta da urade. Dok je prethodni priručnik za obuku, korišćen od strane OEBS-a u periodu od 2001. do 2007. bio veoma detaljan, onaj koji je korišćen na poslednjim izborima izostavio je mnoga značajna pitanja. Priručnici za obuku trebalo bi da se ažuriraju nakon svakih izbora, novim slučajevima i rešenjima ponuđenim za date slučajeve.

Trebalo bi poboljšati obuku BO-a

Kako situacija stoji sada, članovi BO-a ne znaju kako da odreaguju u određenim situacijama. Osim priručnika, trebalo bi poboljšati i nivo obuke a članovi biračkih odbora trebalo bi da se pripreme za brojne situacije, posebno za slučajeve kada birači pored čijih imena već stoji potpis na spisku, insistiraju da glasaju.

Veb stranica CIK-a trebalo bi redovno da se ažurira

Problemi pristupanja i dobijanja ažuriranih informacija sa

veb stranice CIK-a dovode do sumnje u strogost CIK-a potrebnu prilikom organizovanja izbora na Kosovu. CIK može povećati poverenje u svoj organizacioni kapacitet ukoliko pruži lak pristup svojoj veb stranici.

Trebalo bi pojasniti koja dokumenta su potrebna za glasanje

Postoji veliki broj prijavljenih slučajeva onih koji su pokušali da glasaju bankovnim karticama, kopijama lične karte, stranim pasošima itd. CIK mora pojasniti javnosti i članovima biračkih odbora kojim dokumentima je dozvoljeno glasati. Lista ovih dokumenata trebalo bi da bude javna i da se postavi na svakom biračkom mestu. Članovima biračkih odbora i opštinskih izbornih komisija ne sme se dozvoliti da po svojoj ličnoj diskreciji utvrđuju kojim identifikacionim dokumentima se može glasati.

Birački spisak

Opsežnija kampanja poboljšanja biračkog spiska

Birački spisak trebalo bi da se zacrta za prioritet Ministarstva unutrašnjih poslova i Centralne izborne komisije. Ili spisak civilno registrovanog stanovništva treba značajno da se poveća ili bi CIK, ako to ne bude urađeno, trebalo da uvede zasebne kartice za glasanje.

Dijaspora bi trebalo da se stavi na zaseban spisak

Imajući u vidu da se veliki broj birača iz dijaspore (300,000 do 400,000 imena) pojavljuje na biračkom spisku, dok samo mali broj (oko 5,000) istih glasa putem pošte, postoje mogućnosti za prevaru i glasanje u ime drugih. Dijaspori bi trebalo omogućiti da glasa posebnim biračkim spiskovima u diplomatskim predstavništvima Kosova.

Uklanjanje imena preminulih lica sa spiska

Ministarstvo unutrašnjih poslova trebalo bi da identifikuje mehanizme za primenu sankcija predviđenih Zakonom o matičnim knjigama za neprijavlivanje smrti. Umrlica bi trebalo da se ukine kako bi se podstaklo bolje prijavljivanje preminulih.

Novi postupci

Trebalo bi uvesti jedan broj novih postupaka, kao što su: (a) obavezno testiranje opreme tokom priprema, (b) obavezno pružanje informacija o tome kako glasati, (c) osetljivi materijal treba da se zapečati od strane proizvođača a ovo pakovanje trebalo bi da se proveriti tokom i pre početka glasanja.

Obezbeđenje

Radnici obezbeđenja moraju sprečiti stranačke militante da izražavaju ili dele političku propagandu unutar biračkih mesta.

Porodično glasanje

Organizovati kampanju protiv porodičnog glasanja i naložiti članovima biračkih odbora kako da reše ove slučajeve, obavestiti birače o njihovim pravima koja imaju i izričito insistirati na smanjenju javljanja slučajeva porodičnog glasanja.

Pristup licima sa invaliditetom

CIK ne samo da bi trebalo da zahteva podršku za pristup lica sa invaliditetom, već bi trebalo da insistira na otvaranju većeg broja biračkih centara i izbegavanju korišćenja viših spratova.

Energičnija kampanja informisanja birača

CIK treba da sprovede energičniju kampanju informisanja birača o pravima i odgovornostima birača i načinu glasanja.

Ovo bi pomoglo u smanjenju broja nevažećih glasačkih listića i povećavanju odziva birača.

Politički subjekti

Stranke ne bi trebalo da dozvole deci da učestvuju na njihovim kampanjskim događajima. One ne bi trebalo da vrše pritisak na javne službenike (zdravstvene i prosvetne radnike) da prisustvuju njihovim skupovima tokom kampanje. Pozivanje birača nije nezakonito ali bi trebalo da se uredi kako bi se sprečilo zastrašivanje. Odgovornost stranaka da drže pod kontrolom stranačke militante ne bi trebalo da se zaboravi i u skladu sa tim treba predvideti i kolektivne kazne za političke stranke.

Zakon o političkim strankama

Skupština Kosova trebalo bi da izradi zakon o političkim strankama i njihovom finansiranju. Zakon o političkim strankama pomoćiće u njihovoj demokratizaciji i da se poveća transparentnost prema biračima. Birači će biti u stanju da prate unutrašnji razvoj stranačke demokratije sve dok relevantne institucije budu nadgledale finansiranje političkih stranaka.

Rezultati i rešavanje

Prijavljivanje rezultata

Učiniti obaveznim prijavljivanje što je moguće više rezultata na jednoobrazan način, podeljenih po biračkim mestima iz godine u godinu. Zarad transparentnosti, trebalo bi objaviti čak i poništene rezultate.

Odgovornost CIK-a u pravnom lancu komande

Trebalo bi utvrditi odgovornost za proceduralne prekršaje na dan izbora duž pravnog lanca komande u CIK-u.

Završne note

¹ The Economist. 13 Dec 20120. Kosovo's election: Calm now, a storm to come? Online edition.

http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2010/12/kosovos_election (kome je poslednji put pristupljeno 15. avgusta 2012).

² KTV. 19. april 2012. Program Interaktiv možete pogledati ovde: <http://www.kohavision.net/video/interaktiv/3936/> (kome je poslednji put pristupljeno 15. novembra 2012).

³ D4D. 27. april 2012. Raport paraprak për mbarëvajtjen e fushatës zgjedhore për zgjedhjet e parakohshme në komunën e Ferizajt. [Preliminarni izveštaj o izbornoj kampanji za prevremene izbore za gradonačelnika u Uroševcu]. <http://www.d4d-ks.org/ferizaji/raport-paraprak-per-mbarevajtjen-e-fushates-zgjedhore-per-zgjedhjet-e-parakohshme-ne-komunen-e-ferizajt/> (kome je poslednji put pristupljeno 19. septembra 2012).

D4D. 25. maj 2012. Komunikatë për media – Vëzhgimi i raundit të dytë të zgjedhjeve në komunën e Ferizajt. (Saopštenje za štampu – Posmatranje drugog kruga izbora u Opštini Uroševac). <http://www.d4d-ks.org/ferizaji/komunikate-per-media-vezhgimi-i-raundit-te-dyte-te-zgjedhjeve-ne-komunen-e-ferizajt/> (kome je poslednji put pristupljeno 19. septembra 2012).

D4D. 15. jun 2012. Mbarëvajtja e fushatës zgjedhore dhe plani për ditën e zgjedhjeve. (Ocena izborne kampanje i plan za dan izbora). <http://www.d4d-ks.org/ferizaji/mbarevajtja-e-fushates-zgjedhore-dhe-plani-per-diten-e-zgjedhjeve-17-qershor-2012/> (kome je poslednji put pristupljeno 19. septembra 2012).

⁴ D4D. 17. jun 2012. Komunikata 1 (08:00) Dorëzimi i materialeve të ndjeshme, shpërndarja e vëzhguesve dhe hapja e vendvotimeve. (Saopštenje 1 u 08:00 Primopredaja osetljivog materijala, raspoređivanje posmatrača i otvaranje biračkih mesta. Institut Demokratija za razvoj <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-pare-per-zgjedhjet-ne-ferizajt/> (kome je poslednji put pristupljeno 12. novembra 2012). Drugi krug Uroševac: <http://d4d->

ks.org/aktivitetet/komunikata-e-pare-e-zgjedhjeve-te-raundit-te-dyte-ne-ferizaj/. Kačanik: <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-pare-per-zgjedhjet-ne-kacanik/>.

⁵ D4D. 29. april 2012. Komunikata 2 (13:30). Dalja në votime deri në ora 12:00 dhe mbarëvajtja e procesit zgjedhor. (Saopštenje 2 u 13:30 č. Odziv do podneva i integritet izbornog procesa). <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-dyte-per-zgjedhjet-ne-ferizaj/> (kome je poslednji put pristupljeno 12. novembra 2012). Drugi krug Uroševac <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-dyte-e-zgjedhjeve-te-raundit-te-dyte-ne-ferizaj/>. Kačanik: <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-dyte-per-zgjedhjet-ne-kacanik/>.

⁶ D4D. 29. april 2012. Communique 3 (18:00) Turnout until 17:00 and the integrity of the electoral process (Odziv do 17:00 časova i integritet izbornog procesa). Saopštenja se mogu naći na sledećim stranicama. Prvi krug u Uroševcu <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-trete-per-zgjedhjet-ne-ferizaj/> (kome je poslednji put pristupljeno 12. novembra 2012). Drugi krug u Uroševcu: <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-trete-e-zgjedhjeve-te-raunit-te-dyte-ne-ferizaj/>. Kačanik: <http://d4d-ks.org/aktivitetet/komunikata-e-trete-per-zgjedhjet-ne-kacanik/>

⁷ Sastanak CIK-a 2012-04-19.

⁸ Ovo se desilo u Poljoprivrednoj školi Zenel Hajdini.

⁹ Birački centar Doganaj: 2502; Biračko mesto: 01D.

¹⁰ Standardni postupak predviđa da se glasački listići stave u vreće nakon što se prebroje od strane BO-a na kraju procesa glasanja i nakon toga se vraćaju u glasačke kutije kako bi se prevezle do Glavnog centra za prebrojavanje.

¹¹ Malazogu, Leon. Februar 2008. Izborna analiza: Trendovi i izvučene pouke, Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike. Priština, str. 12.

¹² Ibid, str. 12.

¹³ Ovo je prijavljeno na biračkom mestu 2501D/04R O. Š. “Tefik Canga”.

¹⁴ Ovo je prijavljeno na biračkom mestu 2503x/05D O. Š. “Jeronim De

Rada”.

¹⁵ Ibid. str. 11.

¹⁶ Besa Shahini. 3. maj 2012. Selam prej Ferizajt (Pozdrav iz Uroševca). Gazeta Jeta në Kosovë.

<http://gazetajnk.com/?cid=1,1015,2057> (kome je poslednji put pristupljeno 20. septembra 2012).

¹⁷ Malazogu, Leon. Februar 2008. Izborna analiza: Trendovi i izvučene pouke, Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike. Priština, str. 12.

¹⁸ Nezvanični preliminarni rezultati popisa iz 2011. koji je sproveo Zavod za statistiku Kosova pokazuju da je 28.03% kosovskog stanovništva uzrasta od 0-14 godina a da je 27.47% uzrasta od 15-29 godina. Ukoliko podelimo 27.47% na četiri jednaka dela prema starosnoj dobi, doćićemo do 6.87% lica uzrasta od 15-18 godina. Suma starosne grupe od 0-14 godina plus starosna grupa od 15-18 godina daće rezultat od 34.90% kosovskog stanovništva ispod 18 godina starosti. Ista formula korišćena je za Uroševac i druge opštine.

¹⁹ Uslovni glasački listići isključeni su iz ovog proračuna.

²⁰ Malazogu, Leon. Februar 2008. Izborna analiza: Trendovi i izvučene pouke, Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike. Priština, str. 40.

²¹ Rezultati sa trinaest biračkih mesta nisu uzeti u obzir pošto su smatrani nepouzdanim.

²² Malazogu, Leon. Februar 2008. Izborna analiza: Trendovi i izvučene pouke, Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike. Priština, str. 40.

²³ Ibid, str. 10.

Katalogimi në botim – **(CIP)**
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

324(496.51-2)

Nauçene lekcije za buduće izbore : Analiza prevremenih izbora za gradonačelnika Uroševca i Kačanika / Izveštaj pripremili Leon Malazogu dhe Selatin Kllokoqi - Priština : Demokracija za razvoj, 2013. - 73 f. : ilustr. me ngjyra ; 21 cm.

1. Malazogu, Leon 2. Kllokoqi, Selatin

ISBN 978-9951-608-08-4

Demokratija za razvoj (D4D) je istraživački institut osnovan 2010 godine od strane iskusnih i dobro kvalifikovanih pojedinaca i priključili uverenju da je demokratija preduslov za razvoj. Osnivači instituta D4D veruju da je demokratija sredstvo i cilj za razvoj i posvećeni su istraživanju i uključivanje šire zajednice ka postizanju ovog cilja.

Misija D4D je da utiče na razvoj javnih politika sciljem da da se ubrza socio-ekonomski razvoj Kosova, i poboljšati upravljanje i jačanje demokratske kulture u zemlji.

Za više informacija o aktivnostima D4D posetite naš sajt: www.d4d-ks.org.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

Fondacioni i Kosovës për Shoqëri të Hapur
Kosovo Foundation for Open Society
Kosovska Fondacija za Otvoreno Društvo

ISBN 978-9951-608-08-4

9 789951 608084